

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวชนบท
พึ่งตนเอง เป็นงานวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research
Method) ประเภทกรณีศึกษาหลายพื้นที่ (Multi-site Case Studies) ที่มุ่งศึกษารูปแบบ
การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวชนบทพึ่งตนเอง 5 แห่ง สาระสำคัญของวิจัยสรุป
ได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวชนบทพึ่งตนเอง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวชนบทพึ่งตนเอง

2. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดในงานวิจัยนี้พิจารณาจากผลงานวิจัยเกี่ยวกับการพึ่งตนเองระดับชุมชน
ที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักคือ การพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี การพึ่งตนเอง
ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเองด้านจิตใจและการพึ่งตนเอง
ด้านสังคมวัฒนธรรม แต่ละปัจจัยหลักประกอบด้วยปัจจัยย่อย คือ ภาวะสมดุล การสร้างจิตความ
สามารถในการพึ่งตนเองและการสนับสนุนจากภายนอกเพื่อการพึ่งตนเองทุกด้านที่กล่าวถึง และ
การพึ่งตนเองระดับบุคคลขึ้นกับปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐาน
และปัจจัยเงื่อนไขอื่น ทั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งตนเองทั้ง 2
ระดับจําแนกเป็นปัจจัยภายในการศึกษาและปัจจัยภายนอกการศึกษา โดยวิเคราะห์ตามแนวคิด
ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม

3. วิจัยดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในงานนี้ ดำเนินงานตามลำดับต่อไปนี้

3.1 การเลือกกรณีศึกษา

กรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ คือ ชุมชนชนบทพึ่งตนเองที่ปรากฏชื่อในรายงานการวิจัย เรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบท (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2536) ซึ่งคัดเลือกชุมชนชนบท 5 แห่งจากทั่วประเทศเพื่อเป็นตัวแทนชุมชนในแต่ละภาคภูมิศาสตร์ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ เป็นชุมชนชนบทที่กระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ เป็นชุมชนที่มีองค์กรชาวบ้านเข้มแข็งและเต็มใจร่วมงานโครงการวิจัยของสำนักงาน ผลการพิจารณาคัดเลือกชุมชนชนบทเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยได้ชุมชนชนบท 5 แห่ง คือ

1. ชุมชนบ้านศรีเจริญ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
2. ชุมชนบ้านบ้านเขาหลวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. ชุมชนบ้านน้ำจ๋า อำเภอเมืองลาหูน จังหวัดลาหูน
4. ชุมชนบ้านแสงทอง กิ่งอำเภอฤๅครั้ง จังหวัดมหาสารคาม
5. ชุมชนบ้านโพธิ์แก้ว อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา

โดยนักวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาตินำรูปแบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองรูปแบบเทอม(TERMS Model)ไปลองปฏิบัติในชุมชนชนบททั้ง 5 แห่งเป็นระยะเวลา 1 ปี ผลจากการทดลองปฏิบัติพบว่ารูปแบบการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองแบบเทอมสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน สร้างความสามารถในการพึ่งตนเองในชุมชนมากขึ้น และนำผลมาจัดลำดับการพึ่งตนเองให้กับชุมชนว่าเป็นชุมชนที่มีระดับการพึ่งตนเองดีมาก 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านเขาหลวง ชุมชนบ้านศรีเจริญและชุมชนบ้านน้ำจ๋า ส่วนอีก 2 ชุมชนที่เหลือเป็นชุมชนที่มีระดับการพึ่งตนเองดี

ผู้วิจัยเลือกชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมาก 3 ชุมชนเป็นกรณีศึกษาประเภทเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออธิบายชุมชนชนบทพึ่งตนเองส่วนชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดี 2 ชุมชน ผู้วิจัยจัดเป็นกรณีศึกษาสำหรับการวิเคราะห์เพื่อการ

3. ชุมชนบ้านน้ำจ้ำ อำเภอเมืองลาหูน จังหวัดลาหูน เป็นชุมชนขนาด 1 หมู่บ้าน จำนวน 277 ครัวเรือน ประชากร 965 คน พื้นที่ชุมชนจำนวน 3,000 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์ไว้จำนวน 1,800 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรร้อยละ 83.83 ประชากรร้อยละ 72.20 ประกอบอาชีพหลักทำนาและร้อยละ 94.97 ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ สามารถทำนาได้เพียงครั้งเดียว เป็นการทำนาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน โดยใช้น้ำฝนตามธรรมชาติและน้ำตามระบบชลประทาน นอกจากทำนาแล้ว ชาวบ้านยังทำสวนลำไย รับจ้างทำงานในนิคมอุตสาหกรรมและโรงงานยาสูบ ค่าขายและประกอบอาชีพธุรกิจขนาดเล็ก รายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 50,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ยคนละ 6,990 บาท/ปี ภายในชุมชนมีวัดานพุทธศาสนา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษา 2 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา เป็นโรงเรียนขนาดที่ 2 จำนวนนักเรียน 122 คน และมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ชุมชนชนบทที่มีระดับการพึ่งตนเองดี 2 ชุมชน

4. ชุมชนบ้านแสงทอง กิ่งอำเภออุตรัง จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนขนาด 2 หมู่บ้าน จำนวน 291 ครัวเรือน ประชากร 1,410 คน พื้นที่ชุมชน 4,083 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรร้อยละ 95.03 มีพื้นที่ป่าชุมชนที่ชาวบ้านอนุรักษ์ไว้จำนวน 120 ไร่ ประชากรร้อยละ 50.70 ประกอบอาชีพทำไร่มันสำปะหลัง มันแกวตะเภา ทำนาร้อยละ 44.33 โดยใช้น้ำฝนตามธรรมชาติและน้ำระบบชลประทานจากฝายน้ำล้น สามารถทำนาได้ 1 ครั้ง เป็นการทำนาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ประชากรร้อยละ 18.82 ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยมีอาชีพเสริมคือ รับจ้าง ปลุกหมอน เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม รายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 24,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ยคนละ 10,891 บาท/ปี ภายในชุมชนมีวัดานพุทธศาสนา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษา 2 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา เป็นโรงเรียนขนาดที่ 3 จำนวนนักเรียน 368 คน และมีสถานีอนามัยตำบล

5. ชุมชนบ้านโพธิ์แก้ว อำเภอห้วยแถลง จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนขนาด 1 หมู่บ้าน จำนวน 205 ครัวเรือน ประชากร 1,009 คน พื้นที่ชุมชน 4,200 ไร่ เป็นพื้นที่ทำ

ตรวจสอบปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (Cross-site Validation) ซึ่งชุมชนชนบททั้ง 2 แห่งนี้ ก็เป็นชุมชนชนบทที่พึ่งตนเองได้ในรายงานการวิจัยเรื่องเดียวกัน เป็นการตรวจสอบด้วยวิธี Known Group Method และการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ในการเขียนรายงาน ผู้วิจัยใช้ชื่อสมมุติแทนชื่อจริงของชุมชนชนบทพึ่งตนเอง 5 แห่งนี้

ชุมชนชนบทระดับการพึ่งตนเองดีมาก 3 ชุมชน

1. ชุมชนบ้านเขาหลวง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนขนาด 4 หมู่บ้าน จำนวน 580 ครัวเรือน ประชากร 2,559 คน พื้นที่ชุมชน 8,173 ไร่ ประชากรร้อยละ 89.48 ประกอบอาชีพหลักทำสวนผลไม้ สวนผลไม้มีลักษณะเป็นส่วนผสมมีพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน เช่น มังคุด ทุเรียน สะตอ กล้วย ฝรั่ง เป็นต้น ประชากรร้อยละ 93.94 ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ อาชีพเสริมนอกเหนือจากทำสวนผลไม้ คือ ค้าขาย รับจ้าง รายวัน ประกอบอาชีพธุรกิจขนาดเล็ก รายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 32,500 บาท/ปี รายได้เฉลี่ยคนละ 12,773 บาท/ปี ภายในชุมชนมีวัดานพุทธศาสนา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษา 3 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นโรงเรียนขนาดที่ 3 จำนวนนักเรียน 518 คน มีสถานีอนามัยตำบล ที่ทำการสภาตำบล ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ทำการประมง วิทยุ โทรเลข และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. ชุมชนบ้านศรีเจริญ อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นชุมชนขนาด 1 หมู่บ้าน จำนวน 167 ครัวเรือน ประชากร 791 คน พื้นที่ชุมชน 3,000 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรร้อยละ 90.00 ประชากรร้อยละ 94.28 ประกอบอาชีพหลักทำนา และสามารถทำนาได้ปีละ 2-3 ครั้ง เป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย พื้นที่ของชุมชนอยู่แนวเขตจัดรูปที่ดิน มีระบบน้ำชลประทานเพียงพอต่อการทำการเกษตร อาชีพเสริม คือ การปลูกแตงโมและพืชไร่อื่น ๆ รับจ้างก่อสร้าง ค้าขาย รายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 62,000 บาท/ปี รายได้เฉลี่ยคนละ 17,505 บาท/ปี ภายในชุมชนมีวัดานพุทธศาสนา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษา 2 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา เป็นโรงเรียนขนาด 1 จำนวนนักเรียน 57 คน

การเกษตรร้อยละ 95.24 ประชากรร้อยละ 96.20 ประกอบอาชีพหลักทำนา ร้อยละ 03.90 ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยมีอาชีพเสริม คือ รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า เลี้ยงไหม ทอผ้าไหม รายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 36,500 บาท/ปี รายได้เฉลี่ยคนละ 13,720 บาท/ปี ภายในชุมชนมีวัดในพุทธศาสนา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษา 2 ระดับ คือ ก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา เป็นโรงเรียนขนาดที่ 2 จำนวนนักเรียน 160 คน ในชุมชนมีที่ทำการสภาตำบลและสถานีอนามัยตำบล

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธีประกอบกัน คือ การศึกษาวิเคราะห์เอกสารรายงานการวิจัยซึ่งได้นำมาเป็นกรอบแนวคิด เอกสารหลักฐาน และข้อมูลที่มีอยู่ในสภาพตามปกติของชุมชน การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีเป้าหมายเฉพาะ (Focused Interview) หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยแต่ละชุมชนผู้วิจัยเก็บข้อมูลเรียงลำดับต่อเนื่องกัน คือ เริ่มเก็บข้อมูลชุมชนบ้านศรีเจริญ ชุมชนบ้านเขาหลวง ชุมชนบ้านน้ำจา ชุมชนบ้านแสงทองและชุมชนบ้านโพธิ์แก้ว สรุประยะเวลาการเก็บข้อมูลของทุกชุมชน ดังนี้

ชุมชนบ้านศรีเจริญ ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2537-มกราคม 2538

รวมระยะเวลา ประมาณ 3 เดือน

ชุมชนบ้านเขาหลวง ตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2538-กุมภาพันธ์ 2539 รวมระยะ

เวลาประมาณ 5 เดือน

ชุมชนบ้านน้ำจา ตั้งแต่เดือนเมษายน-พฤษภาคม 2539 รวมระยะ

เวลาประมาณ 2 เดือน

ชุมชนบ้านแสงทอง ตั้งแต่เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2539 รวมประมาณ

2 เดือน

ชุมชนบ้านโพธิ์ทอง ตั้งแต่เดือนสิงหาคม-กันยายน 2539 รวมประมาณ 2 เดือน

รวมระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม 5 ชุมชน ทั้งหมด 13 เดือน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่เก็บได้จากการรวบรวมข้อมูลในชุมชน
นำมาวิเคราะห์ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมของชุมชนที่มีระดับการพึ่งตนเองดีมาก 3 ชุมชน
นำมาวิเคราะห์ปัจจัยภายในการศึกษา ปัจจัยภายนอกการศึกษาเป็นรายชุมชน มีการวิเคราะห์
ปัจจัยแต่ละชุมชนในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเที่ยงของข้อมูล
(Reliability) ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และตรวจสอบความตรง
ของข้อมูล (Validity) ผู้วิจัยเป็นผู้เข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามของทุกชุมชนด้วยการสังเกตระยะ
ยาว มีการสังเกตชั้นปรากฏการณ์เดิมและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation)
เช่นเดียวกับการตรวจสอบความเที่ยง

2. วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชนและ
สร้างเป็นรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพของชุมชน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการศึกษาขั้น
พื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ฐานวิถีชีวิตและรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพ
ที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียน

3. สังเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชนชนบท
พึ่งตนเองและองค์ประกอบรูปแบบที่มีลักษณะร่วมกัน สร้างเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่มาจากรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพของทั้ง 3 ชุมชน

4. นำปัจจัยที่เกี่ยวข้องและรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชนชนบท
พึ่งตนเองที่สังเคราะห์ได้จากชุมชนชนบท 3 แห่งไปตรวจสอบ (Cross-site Validation) กับ
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพและรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชน
ชนบทพึ่งตนเองอีก 2 แห่งที่รู้ว่าเป็นชุมชนที่มีลักษณะการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองเช่นเดียวกับ 3
ชุมชนที่ผ่านมา (Known Group Method)

5. สังเคราะห์รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชนชนบทพึ่งตนเอง
และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพ สร้างเป็นรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
อาชีพและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชนชนบทพึ่งตนเอง

6. นำรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีวศึกษาชุมชนชนบทพึ่งตนเองและปัจจัย
ที่เกี่ยวข้องนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 3 คน ตรวจสอบหาข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

4. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชนชนบทฝั่งตนเอง 5 ชุมชน ตามที่เสนอในบทที่ 4 ของการวิจัยนี้ ทำให้สามารถสรุปผลการวิจัยได้ คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตและการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนในชุมชนชนบทฝั่งตนเอง มีดังต่อไปนี้

4.1 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต

จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ในชุมชนชนบทฝั่งตนเอง 5 แห่ง ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ การพึ่งตนเองด้านจิตใจและการพึ่งตนเองด้านสังคมวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเหมือนกัน เป็นปัจจัยร่วมและลักษณะแตกต่างเป็นปัจจัยเฉพาะ สรุปผลได้ดังนี้

ปัจจัยร่วม

1. ปัจจัยภาวะความสมดุล

1.1 ภาวะความสมดุลด้านเทคโนโลยี

ในชุมชนชนบทฝั่งตนเองมีความหลากหลายของเทคโนโลยีในการแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพในชุมชนมีหลายประการ กล่าวคือ การใช้เทคโนโลยีเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยวิทยาศาสตร์เพื่อการบำรุงดิน ปรับปรุงดินและเพิ่มคุณภาพของดิน การใช้เทคนิควิธีการขยายพันธุ์ด้วยการติดตา ต่อกิ่งพืชพันธุ์กับพันธุ์พื้นเมือง เป็นการปรับปรุงพันธุ์ให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ คัดเลือกพันธุ์เอง การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิต ให้พืชแต่ละชนิดได้พึ่งพาอาศัยกัน โดยไม่ใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องจักรกลเพื่อการลดแรงงาน

คนในการประกอบอาชีพ เช่น การใช้รถแทรกเตอร์ไถนา การใช้เครื่องตัดหญ้า การใช้เครื่องฉีดยา พ่นยา การใช้เทคโนโลยี แหล่งน้ำที่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภคด้วยการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านแบบดั้งเดิมจัดการบังจัยน้ำเพื่อใช้ในการผลิตผสมผสานและประยุกต์ใช้กับความรู้สมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม เช่น การใช้ระบบเหมืองฝายจัดการแหล่งน้ำแบบบูรณาการผสมกับการชลประทานเพื่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การท่อน้ำ ดึงน้ำจากลาลดองด้วยการใช้เครื่องสูบน้ำผ่านระบบการจ่ายน้ำแบบหมุน(Springer) เพื่อให้ น้ำกับสวนผลไม้ การสร้างฝายน้ำล้นขึ้นเพื่อจัดสรรเรื่องน้ำสำหรับการทำนา ทำไร่ ตามระบบชลประทาน สร้างประปา น้ำดื่มซึ่งต้องดึงน้ำจากสระน้ำจากสระน้ำในหมู่บ้านมาเพื่อใช้อุปโภคในหมู่บ้านและการเกษตรหรือการจัดการ จัดซื้อโรงขนาดใหญ่ หรือถังปูนซิเมนต์ใส่ในสระอาคารไว้บริโภคตลอดปี มีความหลากหลายของเทคโนโลยีในการแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตด้วยการประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การเลี้ยงไหม ย้อมสีไหม ทอผ้าไหม การประดิษฐ์กระเช้าสำหรับใส่ทุเรียนกวน การสานภาชนะสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น แจงใส่สลาย แจย ซ้ำใส่ผลไม้ เป็นต้น ในชุมชนมีเทคโนโลยีการใช้ระบบการสื่อสารที่หลากหลายวิธีเพื่อการติดต่อสื่อสาร ทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อสื่อสารกันเองภายในหมู่บ้านและรอบรู้เรื่องภายนอกชุมชน จึงเป็นการสร้างความสามัคคี วาที่เกิดกับชาวบ้าน โดยมีที่มาของเทคโนโลยีภายในชุมชนและได้รับเทคโนโลยีจากหน่วยราชการ องค์กร เอกชนที่เข้ามาทำงานในชุมชนและเกิดจากภายในชุมชนเองช่วยกันคิดประดิษฐ์ขึ้นมา โดยผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับจากหน่วยงานราชการ องค์กร ที่เข้ามาทำงานในชุมชนและการแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนที่มาเยี่ยมเยือน พัฒนาขึ้นมาเป็นเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชน

1.2 ภาวะการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

ในชุมชนพึ่งตนเองระดับดีมากมีการประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยเฉลี่ยร้อยละ 94.39 ของครัวเรือนในชุมชน ในขณะที่ชุมชนชนบทที่มีระดับการพึ่งตนเองน้อยกว่ามีประชากรประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ โดยเฉลี่ยร้อยละ 11.36 อาชีพหลักในชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมากมีชาวบ้านร้อยละ 85.32ประกอบอาชีพหลัก ทำนา และการทำสวนผลไม้ มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 35,250-62,000 บาท/ปี และชาวบ้านยังประกอบอาชีพเสริมในชุมชน คือ การก่อสร้าง การเลี้ยงสัตว์ การรับจ้าง ในขณะที่ชาวบ้านในชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดี

ประกอบอาชีพทำนาร้อยละ 70.26 ทำไร่มันสำปะหลังและมันแกวตะเภาร้อยละ 50.70 การทำนาส่วนใหญ่ทำเพื่อการบริโภคในครัวเรือน ทำนาได้เพียงครั้งเดียว ใช้น้ำฝนตามธรรมชาติ การทำนายังทำเหมือนเดิมตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือ ไร่ด้วยแรงวัวควายการลงแขกทำนา บางครอบครัวฐานะดีก็ใช้รถไถนาแบบเดินตาม อาชีพเสริมคือการรับจ้าง ปลุกหมอนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหม รับจ้างตัดเย็บเสื้อผ้า ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละ 24,000-36,500 บาท/ปี

ภาวะการออมการลงทุน ชาวบ้านในชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมาก 3 ชุมชนมีการออมกับกลุ่มและองค์กรทางเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มหมู กลุ่มไก่ กลุ่มจักสาน กิจกรรมของกลุ่มทางเศรษฐกิจที่กล่าวถึงนี้มีความเจริญเติบโตและเป็นหลักของชุมชนได้ ชาวบ้านในชุมชนสมัครเป็นสมาชิกและปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่มอย่างเคร่งครัด เป็นระเบียบเรียบร้อย คณะกรรมการบริหารกลุ่มก็มีระบบในการบริหาร จนสามารถสร้างความเชื่อถือศรัทธาให้กับสมาชิกได้ กลุ่มทางเศรษฐกิจในชุมชนเป็นทั้งแหล่งการออมและแหล่งการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุน การลงทุนของสมาชิกในกลุ่มอนุมัติให้กู้ได้เป็นใบในลักษณะของการยืมเงินเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพ เช่น การปรับปรุงสถานที่ทำกิน การซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ เป็นต้น ในขณะที่ชุมชนชนบทพึ่งตนเองที่มีระดับการพึ่งตนเองดี มีกลุ่ม องค์กรทางเศรษฐกิจเหมือนกัน คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มแม่บ้าน สหกรณ์กลุ่มเกษตรกรรมทำนา แตกต่างกันในที่กลุ่ม องค์กรทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมากเป็นกลุ่มที่ได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐ การปฏิบัติตามกฎระเบียบไม่เคร่งครัด การบริหารงานของคณะกรรมการบริหารกลุ่มยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การกระจายคณะกรรมการยังไม่ทั่วถึง การบริหารกลุ่มเป็นหน้าที่ของผู้นำและกรรมการหมู่บ้านมากกว่าการระดมชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติการ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ชาวบ้านในชุมชนยังไม่ให้ความเชื่อถือศรัทธาเท่าที่ควร ทำให้ความก้าวหน้าของกลุ่มไม่เจริญเติบโต ยังอยู่ในวงจำกัด ยอดเงินออมไม่มากนัก การลงทุนของชาวบ้านในชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีจึงเป็นการกู้ยืมจากธนาคารของรัฐ ซึ่งได้แก่ ธกส. การยืมเงินมาเพื่อการลงทุนในเรื่องการผลิต การประกอบอาชีพ เช่นเดียวกับชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมาก

องค์กรทางเศรษฐกิจและอำนาจต่อรอง ตัวแปรนี้เห็นเด่นชัดในชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมากและชุมชนพึ่งตนเองระดับดี แต่ไม่ทุกชุมชนโดยกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านเขาหลวง

มีกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตซึ่งเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจที่มีอำนาจต่อรองสูง รวมทั้งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการช่วยเหลือชุมชนในทุกโอกาส เป็นกลุ่มที่มีเงินออมสูงมาก ชาวบ้านเป็นสมาชิกกว่าร้อยละ 60 ของชาวบ้านทั้งหมด สมาชิกกลุ่มสามารถสร้างข้อตกลงทางการค้ากับผู้รับซื้อด้วยการชะลอการขายผลผลิตหากราคามีดีพอ ด้วยการแปรรูปผลผลิตแทนที่จะขายเป็นสินค้าสดโดยไม่ต้องพะวงกับต้นทุนการผลิตและยังมีกลุ่มในลักษณะเช่นนี้อีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มมงคลบุหรี่ปั๊วจังหวัดสุพรรณบุรี สนับสนุนด้านเงินทุนให้กับสมาชิกกลุ่ม กลุ่มแม่บ้านนวมชนให้ความรู้และวิธีการในการแปรรูปผลผลิต เป็นต้น ในขณะที่ชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีคือชุมชนบ้านโพธิ์แก้วมีกลุ่มเกษตรกรรทพนาโพธิ์แก้ว ซึ่งเป็นกลุ่มนิติบุคคลที่เป็นที่พึ่งของชาวบ้านนวมชน สามารถสร้างอำนาจการต่อรองกับกลุ่มนายทุนนอกชุมชนด้วยการรับซื้อผลผลิตข้าวจากชาวบ้านก่อนเพื่อพุงราคา และขายออกไปเมื่อราคาผลผลิตดีขึ้นและการรับซื้อจำนวนมากเพื่อขายให้กับสมาชิกในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด ทำให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกไม่ต้องลงทุนทางการผลิตสูงเกินความจำเป็น และยังได้รับผลตอบแทนเมื่อสิ้นปีอีกด้วย

1.3 ภาวะความสมดุลด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ชุมชนชนบทพึ่งตนเองทุกแห่งมีลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ อย่างน้อย 2-10 กิโลเมตร สามารถเดินทางโดยมีถนนลาดยางหรือทางถนน รพช. และถนนลูกรังไปถึงชุมชนอื่นได้ โดยมีเพียง ชุมชนเดียวไม่สามารถผ่านไปสู่ชุมชนอื่นได้ มีทางเข้าออกเพียงทางเดียว ทุกชุมชนมีครัวเรือนมากกว่า 100 หลังคาเรือน คือ 175 , 221, 205 291 และ 580 หลังคาเรือน กว่าร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชนเป็นพื้นที่ทำการเกษตร บ้านเรือนราษฎรปลูกสร้างเกาะกลุ่มกัน โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของชุมชน ดัชนี คือ ไฟฟ้า น้ำประปา หรือความสมบูรณ์ของน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค มีถนนในหมู่บ้านและติดต่อกับภายนอกหมู่บ้าน การรักษาความสะอาดและกำจัดขยะมูลฝอย

ชุมชนที่อยู่ห่างจากตัวอำเภอ มีถนน สามารถติดต่อได้อย่างสะดวก ภายในชุมชนเป็นที่รวมสถาบันที่สำคัญ คือ โรงเรียนที่การศึกษาขั้นพื้นฐานกับเด็กและวัด เพื่อที่ประชาชนได้ปฏิบัติศาสนกิจ นอกจากนั้นภายในชุมชนยังมีไฟฟ้าและประปา เพื่ออำนวยความสะดวกเป็นอยู่ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานให้กับประชาชน ชุมชนมีอายุการก่อตั้งชุมชน 67-200 ปี ทุกชุมชนมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือ ลำห้วย คลอง ซึ่งมีน้ำเพียงพอสำหรับการทำเกษตรตลอดปี น้ำสำหรับน้ำใช้

ชุมชนใช้น้ำประปา และมีทรัพยากรดินที่มีคุณภาพเหมาะต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
บทบาทโดยรวมของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนมีช่วยทำให้เกิดเทคโนโลยีใหม่ ส่งผลต่อการใช้
เทคโนโลยีอย่างหลากหลาย เป็นฐานการผลิตและแหล่งรายได้หลักของหมู่บ้าน อยู่ในสภาพ
ที่เอื้ออำนวยต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในหมู่บ้าน ส่งผลต่อการมีจิตตางตังงามและจิต
สำนึกที่ดีต่อทรัพยากร มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรักษาทรัพยากรมีการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาทรัพยากร

1.4 ภาวะความสมดุลด้านจิตตาง

คนในชุมชนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกต่อตนเอง โดยมีลักษณะของการทำงานด้วยตนเอง
มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงานด้วยตนเอง มีความเข้มแข็งขี้กบีน สมบูรณ์ในการทำงาน มีจิตตาง
าษฐ์ ชอบอ่านหนังสือ ฟังข่าวสาร มีศีลธรรม ทานุญพิงธรรม มีแรงจูงใจาพัฒนา เป็นคนตรง
ต่อเวลา มีการเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา มีความจริงใจมทั้งงาน จริงจัง
มองการณ์ไกล มีความมุ่งหวังและกระตือรือร้น มีจิตสำนึกต่อครอบครัว โดยเป็นแบบอย่างด้าน
การประกอบอาชีพ สอนและเอาใจใส่ต่อการศึกษาของลูก มีการยอมทรัพย์เพื่อความมั่นคงของ
ครอบครัว สนใจอนามัยของครอบครัว มีจิตสำนึกต่อชุมชน คือมีลักษณะร่วมกิจกรรม/ทำงาน
โครงการของชุมชน เป็นสมาชิกที่ดี รับผิดชอบงานที่ทาต่อองค์กรในชุมชน เป็นผู้นำและผู้ตาม
แสวงหาโครงการพัฒนามาสู่ชุมชน มองผู้อื่นานแง่ดี มีความอ่อนน้อมไม้อูหมีนผู้ด้อยกว่า เกื้อกูล
และรักษาผลประโยชน์ของชุมชน มีความคิดและปฏิบัติเชิงสร้างสรรค์ด้วยการร่วมพัฒนา
สาธารณสมบัติของชุมชน รักศักดิ์ศรีของชุมชนด้วยการร่วมสร้างชุมชนให้เป็นตัวอย่าง รักษา
ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน

1.5 ภาวะความสมดุลด้านสังคมวัฒนธรรม

ผู้นำ เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการชักชวนและพัฒนาจิตตางชาวบ้าน มีจำนวน
เพียงพอดตามความต้องการของชาวบ้าน ผู้นำได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน มีการสร้างผู้นำของ
หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง มีการรวมกลุ่มองค์กรทางด้านจิตตาง านหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนา
จิตตางในการรวมกลุ่มมีความเข้มแข็ง สามัคคี สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจและมีจิตสำนึกในการรวม
กลุ่มเพื่อการพึ่งตนเอง มีการสืบเนื่องระยะยาวและมีการพัฒนากลุ่มมาหิดีขึ้น มีวิธีการจัดการ มี
การแสวงหาความรู้ ข้อมูลและฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนา มีการรวมกลุ่ม คิดวิเคราะห์
สภาพทางจิตตางของคนในชุมชน มีการกำหนดเป้าหมาย แผนการหรือนวทางานการพัฒนาจิตตาง

ของคนในหมู่บ้านเพื่อการพึ่งตนเอง

ปัจจัยเฉพาะ

1. ปัจจัยภาวะความสมดุลด้านเทคโนโลยี

การใช้ความสามารถของบุคลากรในชุมชนติดต่อประสานงานกับหน่วยราชการ เพื่อใช้เทคโนโลยีขนาดใหญ่มหาพัฒนาชุมชน เช่น การใช้รถแทรกเตอร์ปรับพื้นที่บนภูเขาที่เหมาะสมกับการทำถนน การใช้ยุทธวิธีการระเบิดหินเพื่อปรับพื้นที่ทำพร้อมสำหรับการทำทาง ซึ่งเป็นปัจจัยเฉพาะของบางชุมชนที่พื้นที่ทำกินเป็นพื้นที่บนภูเขาการเดินทางลำบาก ชาวบ้านจึงต้องพยายามพึ่งตนเองด้วยการสร้างทางที่สะดวกในการลาเสียงผลผลิตได้เร็วทันต่อความต้องการ

2. ปัจจัยการสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง

2.1 การสร้างขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี

การสร้างขีดความสามารถในการจัดการปัจจัยด้านเทคโนโลยีในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง มีการรวมกลุ่ม องค์กรเพื่อจัดการ การได้รับความรู้ ความคิด วิธีการจัดการในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการให้กับคนในชุมชน ซึ่งการรวมกลุ่มองค์กรในการจัดการของชุมชนชนบทมี 2 รูปแบบ คือ การรวมกลุ่มองค์กรเพื่อจัดการแบบเป็นทางการ โดยอาจเป็นกลุ่มองค์กรแบบเป็นทางการที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน เพิ่มบทบาทการจัดการปัจจัยด้านเทคโนโลยีในชุมชน อีกวิธีการหนึ่งก็คือ การจัดตั้งกลุ่มองค์กรขึ้นมาใหม่เพื่อจัดการโดยจดทะเบียนไว้ถูกต้องตามกฎหมาย ปฏิบัติงานด้วยความช่วยเหลือแนะนำของหน่วยงานราชการที่เข้ามาทำงานในชุมชน เช่น การรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาซึ่งเป็นกลุ่มนิติบุคคลขึ้นเพื่อกำกับปัญหาการตลาดและการซื้อปุ๋ยเพื่อใช้ในการทำนา การรวมกลุ่มธนาคารข้าวของชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเก็บผลผลิตและแจกจ่ายพันธุ์ข้าวให้กับสมาชิก

กลุ่มองค์กรประเภทที่ 2 คือ กลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาโดยความตกลงของชาวบ้านเอง อย่างไม่เป็นทางการ ในชุมชนชนบทที่มีระดับการพึ่งตนเองได้น้อยจะมีกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยชาวบ้านร่วมมือกันบริหารกลุ่มกันเองน้อยกว่าชุมชนชนบทที่มีระดับการพึ่งตนเองสูง ตลอดจนการสร้างกฎระเบียบ กติกาในการจัดการปัจจัยด้านเทคโนโลยี ของกลุ่มองค์กรมีความเข้มข้น

จริงจัง ทำให้เกิดผลของการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม การปรับบทบาทสมาชิกที่ผิกระเปียบได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการบริหารกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างความเชื่อถือ ศรัทธาให้กับสมาชิกในชุมชน ตัวอย่างกลุ่มไม่เป็นทางการในชุมชนชนบทฝั่งตนเองดังกล่าวนี้มี 2 ลักษณะ คือ กลุ่มที่มีความถาวรและกลุ่มชั่วคราว กลุ่มถาวร ได้แก่ การรวมกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพคล้ายคลึงกันเพื่อแก้ปัญหาแรงงานในการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหมู กลุ่มไก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มงดสูบบุหรี่ เป็นการจัดตั้งกลุ่มถาวรขึ้นเพื่อจัดสรรปัจจัยการผลิต เช่น ตั้งกลุ่มเหมืองผายเพื่อการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจัดสรรปัจจัยเงินทุนทางการเกษตร เป็นต้น กลุ่มไม่เป็นทางการประเภทที่ 2 คือ การตั้งกลุ่มชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานด้วยการออกปากหรือการลงแขก เช่น การค้ำนา การถอนกล้า การเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งใช้คนมากใช้เวลา น้อยและชาวบ้านประสบกับปัญหา "มีเงินจ้าง แต่ไม่มีแรงงานจ้าง" การศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในการจัดการปัจจัยด้านเทคโนโลยีเพื่อการประกอบอาชีพของชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ การได้รับความรู้โดยตรงจากหน่วยงานพัฒนาของรัฐและองค์กรพัฒนาของเอกชนที่เข้ามาทำงานในชุมชน แนะนำให้ความรู้หลากหลายวิธี เช่น การอบรมให้ความรู้กับกลุ่มผู้นำและชาวบ้าน การให้คำปรึกษาแนะนำในช่วงของการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนและสมาชิก และการที่ชาวบ้านสรุปความรู้ได้จากการปฏิบัติประจำวันจากประสบการณ์การทำงาน พัฒนาเป็นความรู้และทักษะ เพื่อการใช้ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเพื่อการประกอบอาชีพ ทำให้สามารถใช้ปัจจัยที่มีในชุมชนได้เต็มศักยภาพ

2.2 การสร้างจิตความสามารถด้านเศรษฐกิจ

ในชุมชนชนบทฝั่งตนเองมีการพัฒนาผู้นำ กลุ่มองค์กรผู้นำทางเศรษฐกิจด้วยการศึกษาดูงานการจัดการองค์กรกับชุมชนข้างเคียงหรือชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการกลุ่มในลักษณะเดียวกัน สร้างเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การทำงานกับชุมชนอื่น ทั้งนี้อาจเป็นไปบนลักษณะของการมีหน่วยงานกลางประสานความร่วมมือให้ เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สถาบันพัฒนาชนบท หรือชุมชนจัดกันเองในลักษณะของการเชิญชุมชนอื่นมาเที่ยว มาเยี่ยมชมหมู่บ้าน ชุมชนหนึ่งไปดูชุมชนหนึ่งที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ อาชีพหนึ่งเพื่อนำมาเป็นแนวทางสำหรับชุมชนตนเอง วิธีการพัฒนาชุมชนอีกวิธีการหนึ่งคือ การพัฒนาตนเองจากการศึกษาดูงานขององค์กรหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลที่มาเยี่ยมชม เพื่อศึกษา

ดูงานในชุมชนของตน เกิดการแลกเปลี่ยนทัศนะที่มีต่อการพัฒนา การเสาะหู่กันหู่ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่สร้างความสามารถในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองให้กับผู้บ้านละกลุ่มผู้บ้านชุมชน นอกจากนั้น ผู้บ้านชุมชนและกลุ่มผู้บ้านยังได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันบ่อย ๆ การระดมความคิดเห็นแนวทางการจัดการโดยมีที่ปรึกษาที่มีความรู้ ความสามารถที่ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เป็นแนวการพัฒนากลุ่มที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติจริงในท้องถิ่นของแต่ละชุมชน

ปัจจัยเฉพาะ

1. ปัจจัยการสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเอง

1.1 ปัจจัยการสร้างขีดความสามารถด้านเทคโนโลยี

การสร้างขีดความสามารถในการจัดการปัจจัยด้านเทคโนโลยีของชุมชนนภาคใต้ มีวิธีการปฏิบัติที่มีแบบอย่างเฉพาะของชุมชน สาเหตุเกิดจากการที่ชุมชนประสบกับภัยธรรมชาติที่รุนแรงสร้างความเสียหายให้กับชุมชน ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชนและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มาเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ ช่วยฟื้นฟูสภาพความเสียหายที่เสียหาย ท้าให้ชาวบ้านเข้มแข็งสามารถลุกยืนสู้กับปัญหาต่าง ๆ ได้ในเบื้องต้น การเตรียมความพร้อมสำหรับการเผชิญกับภัยธรรมชาติในครั้งต่อไปนั้น ชาวบ้านต้องช่วยเหลือตนเอง ท้าให้พวกเขาสามัคคีกันเองด้วยมีประสบการณ์ว่าเมื่อถึงคราวเกิดภัยพิบัติคนภายนอกช่วยไม่ทัน ต้องอาศัยคนภายในชุมชนด้วยกันเองช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนการเชื่อผู้บ้านชุมชนที่มีความจริงใจในการพัฒนาชุมชน มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเอง เตรียมพร้อมในการป้องกันภัย ตลอดจนการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคเพื่อความมั่นคงในการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชน

1.2 ปัจจัยการสร้างขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนมีการพัฒนาผู้นำ กลุ่มผู้บ้านทางเศรษฐกิจงานชุมชน โดยชุมชนชนบทพึ่งตนเองทางภาคใต้มีกระบวนการในการสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองได้แตกต่างจากชุมชนชนบทอื่น กล่าวคือ การทำงานเป็นทีมของผู้บ้านละกลุ่มผู้บ้านชุมชน มีความสามัคคี ร่วมใจกันทำงานเพื่อการพัฒนาชุมชนในทุกด้าน การทำงานปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม สามารถตรวจสอบได้ทุกงาน

มีระบบระเบียบในการปฏิบัติงาน มีการจัดกิจกรรมและประชุมกันทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง
 ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านมีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความรักศักดิ์ศรี รัก
 ชื่อเสียงของชุมชนซึ่งเป็นความแตกต่างจากชุมชนอื่น

1.3 ปัจจัยการสร้างจิตความสามารถด้านจิตใจ

ผู้นำ ในหมู่บ้านมีผู้นำทางด้านสังคมวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ ได้รับการยอมรับ
 จากชาวบ้าน มีการเตรียมสร้างผู้นำสังคมรุ่นต่อไป มีการรวมกลุ่ม องค์กรทางสังคมวัฒนธรรม
 โดยการรวมกันเฉพาะกิจและมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมทางอาชีพระยะยาว มีวิธีการจัดการทาง
 อาชีพด้วยการรวบรวมเก็บข้อมูลทาง มีการนำข้อมูลมาประกอบการประชุม การกำหนดเป้าหมาย
 การพัฒนาอาชีพของหมู่บ้านเป็นระยะ และมีการปฏิบัติตามเป้าหมายที่วางไว้

3 ปัจจัยการสนับสนุนจากภายนอก

การสนับสนุนจากองค์กรของรัฐและเอกชนในลักษณะของการเอื้ออำนวยหรือเสริมสร้าง
 ความสามารถของชุมชนที่มีความเข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้นนั้น ชุมชนชนบทพึ่งตนเองทุกแห่งได้รับการ
 สนับสนุนจากภายนอกในเรื่องการให้ความรู้ ความคิด ในรูปแบบของการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ
 แก่ผู้นำและกลุ่มผู้นำในชุมชน การชักนำโครงการพัฒนาเข้าไปในชุมชน จำนวนความแตกต่าง
 ของหน่วยงาน องค์กรที่ทำให้การสนับสนุนการพึ่งตนเองของชุมชนชนบทที่สามารถพึ่งตนเองได้ ดังนี้

องค์กร/หน่วยงานของรัฐ การสนับสนุนจากหน่วยงาน/องค์กรของรัฐในรูปแบบของ
 โครงการพัฒนา เช่น โครงการกองทุนเพื่อความมั่นคงของชาติ(กนช.) โครงการสารคามพัฒนา
 โครงการโคราชพัฒนา โครงการอาสาพัฒนาเพื่อการป้องกันตนเอง(อพป.) โครงการแผ่นดินธรรม
 แผ่นดินทอง เป็นต้น โครงการที่หน่วยงานของรัฐนำเข้ามาพัฒนาชุมชนเป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการ
 ของรัฐที่ใช้เพื่อการพัฒนา กระตุ้นให้ชุมชนให้ความสนใจ เอาใจใส่ ร่วมแรงร่วมใจพัฒนาท้องถิ่น
 ตามกรอบความคิดของรัฐ โครงการพัฒนาดังกล่าวนี้จึงเป็นการสนับสนุนจากภายนอกที่เข้ามาสร้าง
 ความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับหนึ่ง หากพิจารณาถึงความคงทนในระยะยาวแล้ว โครงการ
 ที่เข้ามาดำเนินการโดยรัฐนั้น ผลของการพัฒนาไม่ยั่งยืน ชาวบ้านจะเกิดความเลื่อมใสการปฏิบัติ
 ดียกด้วยตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้นำการพัฒนา มากกว่าการที่ชาวบ้านมีความต้องการพัฒนาด้วยตนเอง
 ผลของการพัฒนาคงทนยั่งยืนกว่า ข้อเสนอที่ได้นี้มาจากผลการพัฒนาตามโครงการพัฒนา 3 ชุมชน

ที่มีระดับการพึ่งตนเองดีมากนั้น มีร่องรอยของโครงการพัฒนาเมื่อกว่า 10 ปีมาแล้ว หากสอบถามและสังเกตจะพบว่าบางชุมชนมีหลักฐานของการที่ชุมชนเป็นเป้าหมายตามโครงการพัฒนาของรัฐ ดังกล่าวถึงเบื้องต้น แต่ด้านปัจจุบันไม่มีการดำเนินงานตามโครงการนั้นแล้ว แต่ด้านวิถีปฏิบัติของชาวบ้านยังคงสร้างการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากงานโครงการของรัฐแล้ว หรือบางชุมชนไม่เคยเข้าโครงการพัฒนาของรัฐเลย แต่สภาพการพัฒนาของชุมชนเป็นที่ประจักษ์และเป็นตัวอย่างชุมชนที่มีผลการพัฒนาดีเด่นให้ชุมชนอื่นดู เป็นแบบอย่าง ในขณะที่ชุมชนชนบทพึ่งตนเองที่มีระดับการพึ่งตนเองน้อยกว่า 3 ชุมชนแรก เฝິงจะเป็นชุมชนที่เข้าโครงการพัฒนาของรัฐไม่มานานเท่าไรและในปัจจุบันก็ยังเป็นชุมชนที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาตามโครงการของรัฐอยู่ การที่รัฐให้การสนับสนุนด้วยการนำโครงการพัฒนาเข้าชุมชนจึงเป็นการช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนให้การสนับสนุนชุมชนด้วยการเป็นที่ปรึกษาของกลุ่ม องค์กรผู้นำชุมชน การให้แนวคิด วิธีการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน การหาวิธีการใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน การประสานงานร่วมมือกับหน่วยงานพัฒนาภายนอกประเทศที่ให้เข้ามาศึกษาวิเคราะห์วิจัย สร้างความรู้และร่วมหาแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนให้กับองค์กรท้องถิ่น

ระดับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนที่ให้แก่ชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีทั้งเรื่องการทำ ความรู้ในรูปแบบการอบรม ทักษะการใช้เทคโนโลยี การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งเงินทุน ในการประกอบอาชีพให้กับชุมชน

4.2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียน

ปัจจัยร่วม

1. ปัจจัยคุณลักษณะพื้นฐาน

ปัจจัยด้านคุณลักษณะพื้นฐาน ประกอบด้วย การทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงาน รู้กระบวนการจัดการและปรับปรุงงานอยู่เสมอ ซึ่งโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง มีบทบาทในการปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยพื้นฐานทางอาชีพที่เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอนในห้องเรียนปฏิบัติ การจัดกิจกรรมเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง นักเรียนมีความรู้ ความสามารถในการทำงานตามที่บทเรียนกำหนด ด้วยการจัดกิจกรรมปฏิบัติจริง เช่น การเพาะเมล็ดพันธุ์ การถนอมอาหาร การทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับเพื่อนได้ เด็กนักเรียนมีความรู้ ทักษะจากการปฏิบัติงานอาชีพที่โรงเรียนจัดให้มีขึ้นในการเรียนการสอน เช่น การทำสวนกล้วย สวนสมุนไพร สวนหย่อม การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ เป็นต้น นักเรียนเรียนงานอาชีพในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ งานบ้าน งานประดิษฐ์ งานเกษตร สามารถทำงานร่วมกับกลุ่มเพื่อนได้ นักเรียนมีนิสัยรักการทำงาน มีความรู้ มีความสามารถ มีเจตคติที่ดีต่องาน รับผิดชอบงาน ประหยัดและอดออม นักเรียนเป็นผู้ที่มีลักษณะนิสัยการประหยัดอดออมด้วยการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้าของโรงเรียน สามารถปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของกลุ่ม/กิจกรรมมาได้อย่างถูกต้อง สม่่าเสมอ นักเรียนไม่เกียจคร้านต่อการทำงาน โดยสามารถรับผิดชอบการปฏิบัติงานที่ครูมอบหมายได้ เช่น การมาโรงเรียนแต่เช้าเพื่อรดน้ำต้นไม้ แปลงเกษตร หรือ มาดูแลรักษาความสะอาดสถานที่ เช่น อาคารสหกรณ์ เป็นต้น

2. ปัจจัยด้านโรงเรียน

2.1 นโยบายการบริหารงานของโรงเรียน

นโยบายการบริหารงานของบางโรงเรียนมุ่งเน้นการเรียนการสอนวิชาสามัญเพื่อ การสอบแข่งขัน เข้าเรียนต่อในระดับสูงมากจนเป็นผลให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพ ได้รับความเอาใจใส่น้อย จึงมีการเพื่อพัฒนาเนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนการสอนให้ บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรน้อย

2.1 ด้านโครงสร้างทางกายภาพของโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนชนบทฝั่งตนเองมีขนาดแตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ มีสภาพความพร้อมด้านบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถ จัดการศึกษา เพื่ออาชีพให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามหลักสูตรได้มากกว่า

ประเภทของโรงเรียน

โรงเรียนที่เข้าโครงการพิเศษของต้นสังกัด สามารถจัดการศึกษาเพื่ออาชีพได้ดี กว่าโรงเรียนที่เข้าโครงการ คือ โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท (กศ.พช.) และโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ด้านบุคลากรในโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนที่อยู่นอกชุมชน เดินทางไปกลับระหว่างบ้านและโรงเรียน และผู้บริหารที่อยู่ภายในชุมชน มีความเอาใจใส่ต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพใหม่ แตกต่างกันขึ้นอยู่กับนโยบายจัดการศึกษาของโรงเรียน

2.3 ปัจจัยด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533 ของกรมวิชาการ โดยมีการปรับเนื้อหาและสาระให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีครูผู้สอนและวิทยากร ผู้รู้ในชุมชน เป็นผู้สอน ครูและผู้สอนเน้นการสอนปฏิบัติจริง โดยการแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มปฏิบัติงาน วิชาการงานและพื้นฐานอาชีพตามใบงานที่ให้นักเรียนศึกษาและเตรียมการมาก่อนล่วงหน้าก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริงมีครู ผู้สอนคอยควบคุมและให้ความช่วยเหลือแนะนำอยู่อย่างใกล้ชิด วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สอนทฤษฎีในห้องเรียน โดยให้นักเรียนศึกษามาก่อน แล้วแบ่งเป็น กลุ่มปฏิบัติจริงในโรงฝึกงานครูผู้สอนคอยควบคุมอยู่อย่างใกล้ชิด หลังจากปฏิบัติกิจกรรมแล้วประเมินตามแบบประเมิน

2.4 ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์การบริหารมานาน สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ดี ให้ความสำคัญกับชุมชนและชุมชนเองก็ให้ความสำคัญกับผู้บริหารโรงเรียน สามารถทำงานร่วมกับโรงเรียนได้อย่างกลมกลืน ในขณะที่ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์การบริหารโรงเรียนน้อย ให้ความสำคัญกับชุมชนและเข้าบาทหาความรู้จากกับชุมชน าดน้อยมาก ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ดีนัก มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมมือ และการช่วยเหลือของชุมชนที่ควรทำกับโรงเรียน การที่ผู้บริหารโรงเรียนเข้ากันได้ดีกับชุมชน ทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน ชุมชนเข้ามาใช้บริการของโรงเรียน และสร้างความรู้สึกว่าเป็นของชุมชน ความร่วมมือเอาใจใส่ที่ชุมชนทำกับโรงเรียน จึงเป็นผลมาจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญ ในขณะที่ผู้บริหารโรงเรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับโรงเรียนกับชุมชนได้ แต่คณะครูของโรงเรียนไม่เข้าร่วมด้วยก็ขาดความสมบูรณ์ คณะครูจึงต้องเข้ามาทำงานกับผู้บริหารโรงเรียนด้วยจึงจะเกิดความ เป็นปึกแผ่น

สามารถทำงานเป็นทีม โรงเรียนจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชน ให้ความรู้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี
ข้อสังเกตที่พบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่พบในงานวิจัยนี้
พอที่จะยกประเด็นขึ้นมาเสนอเป็นผลการวิจัยได้อีกประการหนึ่งคือ สภาพความสัมพันธ์ที่ดี
ต่อกันระหว่างบุคลากรในโรงเรียน 2 ลักษณะ คือ สภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารโรงเรียน
กับครูผู้สอน และสภาพความสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนด้วยกันในโรงเรียน สภาพความสัมพันธ์
2 ลักษณะนี้มีผลต่อความสามัคคีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาอาชีพในโรงเรียน

3. ปัจจัยด้านชุมชน

3.1 ทักษะของผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการต้องการให้บุตรหลานเรียนหนังสือสูง ๆ เพื่อจะได้เข้ารับราชการมีหน้ามีตา
มีเกียรติ อย่างน้อยก็ได้เรียนถึงมัธยมศึกษาตอนต้น(ม.3) หากไม่สามารถทำได้ก็ให้กลับไปทำงาน
ในชุมชนหรือในโรงงาน ต้องการให้ลูกมีนิสัยประหยัด รู้จักออมทรัพย์ ชาวบ้านในชุมชนทานาเพื่อ
ใช้บริโภคในครัวเรือนมากกว่าการขายและการทานายังคงทำตามแบบดั้งเดิม นาดำ นาท่าน
การลงแรง ลงแขกทำงาน ใช้แรงงานคนและสัตว์ ใช้เงินตามธรรมชาติ ถึงแม้จะมีชลประทาน
ผายน้ำล้นก็ไม่มีเพียงพอ เป็นอาชีพท้องถิ่นที่ชาวบ้านยอมรับ เปลี่ยนไปประกอบอาชีพใหม่ตาม
สนับสนุนของรัฐ โครงการปลูกฝัดตง เลี้ยงกระต่าย มะม่วงหิมพานต์ รัฐสนับสนุนให้ผลิตแต่ไม่มี
ตลาดให้จำหน่าย ชาวบ้านจึงมีทัศนคติที่ไม่ดีนักต่ออาชีพใหม่ที่ได้รับการแนะนำจากภายนอกชุมชน
และมีทัศนคติต่อการทานาว่าเป็นอาชีพของบรรพบุรุษ ทานาที่ชาวบ้านมีข้าวกิน จึงต้องมีการทานา
ทุกปีเพื่อเก็บข้าวไว้กินมากกว่าการขาย บางบ้านทานาน้อยก็มีฉางข้าวขนาดเล็ก ชาวบ้านคิดว่า
การทานาไม่ทานาให้รวย เคี้ยวนี้การทานาต้องลงทุนสูงมาก ต้องจ้างทุกขั้นตอน ถึงแม้จะใช้การ
ลงแรง ออกปากได้แต่เจ้าภาพก็ต้องเลี้ยงดูแขกที่มาช่วยงานอย่างดีเช่นกัน ไม่อยากให้ลูกหลาน
ออกจากโรงเรียนมาทานา อยากให้เรียนสูง ๆ ไปทำงานในเมืองแล้วส่งเงินมาให้ใช้ดีกว่า

3.2 องค์กรทางเศรษฐกิจ

ในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีการรวมกลุ่มเฉพาะกิจเพื่อการทำงานทางอาชีพ เช่น การ
รวมกลุ่มแรงงาน การลงแขก การเอาแรง มีการรวมกลุ่มถาวรหรือองค์กรทางอาชีพที่มีระเบียบ
กติกา ให้สมาชิกปฏิบัติ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มจักรสาน กลุ่มหมู
กลุ่มไก่ กลุ่ม องค์กรทางเศรษฐกิจในชุมชนมีบทบาทต่อการพึ่งตนเองทางอาชีพของคนในชุมชน

4.3 รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง

4.3.1 รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต

รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง มีลักษณะที่มีชุมชนเป็นฐานความรู้และสถานประกอบการเป็นฐานความรู้ โดยมีผู้ให้การศึกษาและผู้รับการศึกษาในลักษณะแตกต่างกันดังนี้

ผู้ให้การศึกษา ผู้ให้การศึกษาเพื่ออาชีพในชุมชนพึ่งตนเองมี 3 ลักษณะ คือ

1. หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้การศึกษาด้วยการชักจูง ส่งเสริมให้คนในชุมชนรับความรู้ วิธีการประกอบอาชีพหลากหลายอาชีพเดิม เพื่อเพิ่มรายได้ โดยมีผู้นำองค์กรผู้นำเป็นผู้ประสานงานทำให้เกิดการปฏิบัติการทางอาชีพในชุมชน

2. หน่วยงานของรัฐและเอกชนเป็นผู้ให้การศึกษาด้วยการชักจูง ชี้แนะ ส่งเสริมให้ผู้นำ องค์กรผู้นำ กลุ่มอาชีพ นำความรู้เรื่องอาชีพไปทดลองปฏิบัติบ้างเกิดผล โดยหน่วยงานภายนอกนั้นคอยให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา ร่วมแก้ปัญหา สาธิตวิธีการปฏิบัติ จนผู้นำ องค์กรผู้นำ กลุ่มอาชีพสามารถดำเนินการทางอาชีพนั้นได้แล้ว จึงส่งเสริมให้ขยายผลให้คนในชุมชนได้นำไปปฏิบัติตาม โดยหน่วยงานภายนอกช่วยเหลือแนะนำผ่านทางผู้นำ องค์กรผู้นำ และกลุ่มอาชีพ

3. ธุรกิจเอกชน บริษัทธุรกิจเอกชนเป็นผู้ให้การศึกษาเพื่ออาชีพกับผู้นำ กลุ่มผู้นำ โดยบริษัทธุรกิจเอกชนเป็นผู้แนะนำ ชักจูงผู้นำ กลุ่มผู้นำให้ทดลองนำปฏิบัติตามขั้นตอนการปฏิบัติที่กำหนดไว้ โดยมีพนักงานของบริษัทเป็นที่ปรึกษา ดูแลควบคุมอย่างใกล้ชิด บริษัทลงทุนและจัดปัจจัยการผลิต การบำรุงรักษาที่ ผู้รับศึกษานำความรู้ วิธีการมาปฏิบัติตามขั้นตอน ลักษณะนี้พบแห่งเดียวคือที่ชุมชนบ้านตะโก ซึ่งมีบริษัทเครื่องจักรอุตสาหกรรมมาแนะนำอาชีพการเลี้ยงไก่ส่งบริษัทเป็นอาชีพหลักให้กับคนในชุมชน

4. ผู้นำ องค์กรผู้นำ และผู้นำกลุ่มอาชีพในชุมชนเป็นผู้ให้การศึกษาเพื่ออาชีพ โดยผู้นำ องค์กรผู้นำ และผู้นำกลุ่มอาชีพคิดค้น แสวงหาวิธีการ การจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาทางอาชีพในชุมชนโดยวิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ศึกษาดูงานแหล่งประกอบ

อาชีพที่ประสบความสำเร็จ สนทนากลุ่มเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์กับผู้รู้ทางอาชีพทั้งในและนอกชุมชนเพื่อสร้างฐานความรู้เรื่องอาชีพ

ซึ่งสำหรับในปัจจุบันและในอนาคตผู้ให้การศึกษาควรเพิ่มแหล่งความรู้ที่ผู้รับการศึกษาสามารถแสวงหาได้ด้วยตนเองจากสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศและอื่น ๆ

ผู้รับการศึกษา ผู้รับการศึกษาในชุมชนฝั่งตนเองคือ คนในชุมชนที่อาจจำแนกออกเป็นกลุ่มคน 2 กลุ่ม คือ

1. สมาชิกกลุ่มอาชีพ หมายถึงคนในชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพที่ตั้งขึ้นในชุมชน ได้รับการศึกษาโดยตรงจากผู้นำกลุ่มอาชีพในลักษณะของการ "รับฟังข้อความรู้ ทีวี การทำ และนำมาปฏิบัติ" โดยมีผู้นำกลุ่มอาชีพคอยดูแลให้การสนับสนุนช่วยเหลือ

2. ชาวบ้านทั่วไป หมายถึงคนในชุมชนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพแต่ได้รับการศึกษาจากหน่วยงานของรัฐ ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน ด้วยการดูตัวอย่างการปฏิบัติจริง รับฟังข้อชี้แนะ แนะนำ นำมาปฏิบัติจริง เรียนรู้วิธีการจนเกิดเป็นทักษะทางอาชีพ ซึ่งผู้รับศึกษานี้ควรรวมถึงเด็กและเยาวชนที่มีโอกาสเรียนรู้จากการได้รู้ได้เห็น และได้ร่วมปฏิบัติด้วย

วิธีการให้การศึกษา วิธีการให้การศึกษาแตกต่างกันไปตามลักษณะของผู้ให้การศึกษา ดังนี้

1. หน่วยงานของรัฐให้การศึกษาเพื่ออาชีพกับผู้นำ องค์กรผู้นำ ผู้นำกลุ่มอาชีพ และคนในชุมชนด้วยกระบวนการพัฒนาตามระบบราชการ ในรูปแบบของการส่งเสริมตามกิจกรรม/โครงการที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาของแต่ละหน่วยงาน โดยวิธีการจัดอบรมหาความรู้ใหม่ทางอาชีพ เสริมแรงด้วยปัจจัยล่อให้เกิดแนวร่วมในการรับ นำไปปฏิบัติ โดยมีข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถทางทฤษฎีและปฏิบัติตามหลักวิชาตามหน่วยงานที่ติดตาม แนะนำส่งเสริมให้บรรลุผลเป็นระยะ หน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้แก่ พัฒนาชุมชน เกษตรปศุสัตว์ ประมง เป็นต้น

2. หน่วยงานของเอกชนให้การศึกษาเพื่ออาชีพกับผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพในชุมชนด้วยการนำกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ งานอาชีพมาให้ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพรับไปทำ โดยหน่วยงานสนับสนุนด้านการเงิน ความรู้

วิธีการ การจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก คอยให้คำแนะนำปรึกษาและมีการปฏิบัติการอาชีพไปพร้อมกับผู้รับการศึกษา

3. ธุรกิจเอกชน ให้การศึกษาเพื่ออาชีพกับผู้นิยมชมชอบ องค์กรผู้นิยมชมชอบ กลุ่มอาชีพนำไปปฏิบัติตามโปรแกรมที่บริษัทกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยผู้รับศึกษามีหน้าที่ปฏิบัติตามโปรแกรมอย่างเดียว พนักงานของบริษัทรับผิดชอบด้านการจัดการทั้งหมด

4. ผู้นิยมชมชอบ องค์กรผู้นิยมชมชอบและกลุ่มอาชีพ ให้การศึกษาให้กับคนในชุมชนและสมาชิกกลุ่มด้วยการประชุมกลุ่ม นำเสนอความรู้ วิธีการ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เลือกวิธีการ ผู้ให้การศึกษาพาไปดูตัวอย่างการทำงาน พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำไปปฏิบัติจริง เรียนรู้ขณะปฏิบัติจริง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หาวิธีการใหม่ ทดลองทำใหม่ จนเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้รับการศึกษาเอง

วิธีการให้ศึกษานี้รวมถึงโดยวิธีการศึกษา ทดลองด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ หรือเครือข่ายการเรียนรู้

เนื้อหาสาระของการศึกษา เนื้อหาสาระของการศึกษาเพื่ออาชีพที่ผู้ให้การศึกษาให้กับผู้รับการศึกษาเป็นเรื่องของการประกอบอาชีพ ทักษะการประกอบการ การเพิ่มผลผลิต การตลาด การใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตและเพิ่มผลผลิตและการแก้ปัญหาทางอาชีพ เป็นต้น

ระยะเวลาในการศึกษา ระยะเวลาในการให้การศึกษาเพื่ออาชีพมี 2 ระยะ คือ ระยะเวลาในการอธิบาย บรรยายภาคความรู้ทางอาชีพ การศึกษามผลการปฏิบัติจริงเพื่อเพิ่มประสบการณ์ และระยะเวลาในการนำความรู้ ประสบการณ์ตรงที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริงในแหล่งประกอบการของผู้รับการศึกษา

2. โครงสร้างและการจัดการ

โครงสร้างและการจัดการของรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย และการจัดโครงสร้าง ทั้ง 2 องค์ประกอบนี้ลักษณะ ดังต่อไปนี้

2.1 การกำหนดเป้าหมาย องค์ประกอบเรื่องกำหนดเป้าหมายนี้หมายถึง วิธีการบรรลุเป้าหมายของรูปแบบด้วย จึงมีการกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมาย

2 ลักษณะ คือ การกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายเกี่ยวกับการพึ่งตนเองและการกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายเกี่ยวกับการสร้างคุณลักษณะพื้นฐานทางอาชีพ ในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีการกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายทั้ง 2 ลักษณะนี้ ดังนี้

2.1.1 เกี่ยวกับการพึ่งตนเอง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตกำหนดเป้าหมายเพื่อการพึ่งตนเองทางอาชีพ 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจและด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละด้านสรุปผลการวิจัยได้ คือ

2.1.1.1 ด้านเทคโนโลยี ชุมชนกำหนดเป้าหมายเพื่อความมีภูมิปัญญาของชุมชน มีความสมดุลระหว่างเทคโนโลยีพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มาจากภายนอกชุมชน โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีบทบาทในการฟื้นฟูและเสริมสร้าง อนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการประกอบอาชีพ กลั่นกรอง เลือกใช้เทคโนโลยีที่นำมาเข้ามาทดแทนเทคโนโลยีพื้นบ้านได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ในชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมากนั้นนอกจากการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตจะมีบทบาทในการฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตยังมีบทบาทในการคิดค้น พัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนให้มีความทันสมัยเหมาะสมกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีการกลั่นกรองและควบคุมเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เข้าไปกระทบต่อแบบแผนการผลิตและวัฒนธรรมทางอาชีพของชุมชน

2.1.1.2 ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนกำหนดเป้าหมายเพื่อความพอดีในฐานะความเป็นอยู่ มีระบบการผลิตเพื่อการบริโภคในชุมชนก่อนหากเหลือจึงขายเป็นรายได้ การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีบทบาทในการทำให้บรรลุเป้าหมายด้วยการฟื้นฟูและเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจแบบท้าวหาเกินให้คงอยู่อย่างเข้มแข็ง มีบทบาทในการสร้างความสามารถทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นด้วยการรวมกลุ่มกันทางอาชีพเพื่อการออมการลงทุนและการตลาดที่เข้มแข็ง เสนอช่องทางในการประกอบอาชีพหาหน้าให้ เป็นอาชีพเสริมที่มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชน

2.1.1.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนกำหนดเป้าหมาย

ด้านทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความ เป็นธรรมชาติ มีทรัพยากร สิ่งแวดล้อมเป็นของชุมชน ทำให้ คนในชุมชนได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างใกล้ชิดกับธรรมชาติ มองเห็นธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต มีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างพอดี การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการ เรียนรู้ในวิถีชีวิตมีบทบาทในการทบทวนสรุปเป้าหมายด้วยการจัดให้มีทรัพยากรเพื่อการ พึ่งตนเองของชุมชนด้วยการอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งน้ำ ที่ดินเป็นของชุมชน และมีระบบการรั ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ชุมชนให้เป็นปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า มีการบำรุง รักษาและสร้างขึ้นมาใหม่

2.1.1.4 ด้านจิตใจคน ชุมชนกำหนดเป้าหมายการพึ่งตนเอง

ด้านจิตใจคนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม มีน้ำใจมีความรอบอ้อมอารีต่อกัน ให้มีหลักการทำงานให้ สำเร็จ โดยการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีบทบาทใน การฟื้นฟูและ เสริมสร้างความมีจิตสำนึกคุณธรรมที่มีจรรยาบรรณต่อตนเอง ต่อผู้อื่น สร้างความ สัมผัสให้เกิดขึ้นในชุมชน เสริมสร้างพลังของความสำเร้จในการประกอบอาชีพด้วยการ สร้างศรัทธาความเชื่อมั่นและมีความรักในการทำงาน มีความเพียรพยายาม มีสติเคร่งครัด วิเคราะห์เหตุการณ์ มีความตั้งใจ มุ่งงานการทำงานและทำงานเต็มความรู้ความสามารถ ในด้านจิตใจนี้ควรเน้นถึงการนำพัฒนาและความเชื่อมั่นในตนเองและชุมชนของตนเองด้วย

2.1.1.5 ด้านสังคมวัฒนธรรม ชุมชนกำหนดเป้าหมายการ

พึ่งตนเองด้านสังคมวัฒนธรรมให้เป็นสังคมที่มีส่วนดีของชนบทเป็นฐานของชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม มีความเป็นเอกลักษณ์ศักดิ์ศรีของชุมชน การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิด จากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชนชนบทมีบทบาทในการทบทวนสรุปเป้าหมายด้วยการ ฟื้นฟูและรักษาประเพณีอันดีงามที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ อนุรักษ์และสืบทอด วัฒนธรรมทางอาชีพของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

2.1.2 เกี่ยวกับการสร้างคุณลักษณะพื้นฐานทางอาชีพ ชุมชนชนบทพึ่งตนเอง

กำหนดเป้าหมายในการสร้างคุณลักษณะพื้นฐานทางอาชีพของคนในชุมชนให้ เป็นคนที่ทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงาน มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอและรู้กระบวนการทำงาน การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตมีบทบาทในการทบทวนสรุปเป้าหมายด้วยการ สร้างคุณลักษณะพื้นฐานให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนโดยให้คนในชุมชนมีความรู้มีทักษะในการทำงาน

เป็นคนที่มีความรับผิดชอบ มีความขยัน อดทน เพียรพยายาม ละอายดีด้วย มีระเบียบข้อสัตย์ และพึ่งตนเอง มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอและรู้กระบวนการทำงาน ในด้านการสร้างคุณลักษณะ พื้นฐานทางอาชีพนี้ควรมุ่งเน้นด้านความสามารถในการจัดการทางอาชีพ

2.2 การจัดโครงสร้าง รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชนมีการจัดโครงสร้างขององค์การการศึกษาให้มีบทบาทในการสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองทางอาชีพ โดยมีองค์ประกอบของโครงสร้าง 4 ส่วน คือ คน/กลุ่มคน ความรู้เรื่องอาชีพในชุมชน การจัดการ และทรัพยากรที่มีในชุมชน โครงสร้างแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์ เกี่ยวพันกันเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่คนในชุมชน ดังนี้

2.2.1 คน/กลุ่มคน ในชุมชนชนบทพึ่งตนเองประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้รู้ หรือกลุ่มคนที่มีความรู้ ความชำนาญในการประกอบอาชีพ แบบแผนการผลิตของชุมชน

2.2.2 ความรู้เรื่องอาชีพในชุมชน ในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีความรู้ในการประกอบอาชีพที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทักษะประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ โดยมีการผสมผสานภูมิปัญญาสมัยใหม่มาจากภายนอกชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2.2.3 ทักษะการจัดการ ในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีผู้นำชุมชน องค์การผู้นำชุมชนและกลุ่มอาชีพที่มีทักษะการจัดการในงานอาชีพอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยในชุมชนมีการกำหนดงาน กำหนดบุคคลและกำหนดคุณระเบียบเป็นข้อตกลงเงื่อนไขให้สมาชิกทำหน้าที่ตามบทบาทภารกิจของตนเองเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพที่เกิดขึ้นในชุมชน

2.2.4 ทรัพยากรในชุมชน ซึ่งหมายถึงทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุน ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ พืช สัตว์ สิ่งอำนวยความสะดวก ที่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ทางอาชีพในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3. กระบวนการ

รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีกระบวนการที่เป็นการจัดการภายในรูปแบบซึ่งเสริมสร้างให้รูปแบบ

การศึกษามีบทบาทเข้มแข็งขึ้น 3 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความสมดุล กระบวนการสร้างความสามารถขององค์กรและกระบวนการสร้างเครือข่ายขององค์กร โดยแต่ละกระบวนการในรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีดังนี้

3.1 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการฟื้นฟูรักษาและเสริมสร้างการพึ่งตนเอง ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจที่มีระบบเศรษฐกิจแบบทวิภาคี สร้างความพอค้ำฐานะ ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีทรัพยากรชุมชน ด้านจิตอาสาคนชนบทที่มีจิตอาสาทำสาธารณูปการ และด้านสังคมวัฒนธรรมที่เป็นสังคมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ศักดิ์ศรี โดยมีผู้นำ องค์กรผู้นำ กลุ่มอาชีพเป็นแกนกลางในการสร้างกิจกรรมเป็นสื่อให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ จากคนในชุมชนนำไปสู่การศึกษาในระบบโรงเรียนในชุมชน และจากการศึกษาในระบบโรงเรียนในชุมชนขยายผลออกไปสู่คนในชุมชน

3.2 กระบวนการพัฒนาความสามารถขององค์กร เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถของผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำ กลุ่มอาชีพในชุมชนที่เป็นแกนกลางให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบการทางอาชีพที่พัฒนาอยู่เสมอ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาความสามารถทางอาชีพ การมีที่ปรึกษาองค์กรที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ การสร้างฐานข้อมูลทางอาชีพของชุมชนเพื่อใช้ในการวางแผนและพัฒนา

สำหรับกระบวนการพัฒนาความสามารถขององค์กรนี้ควรรวมถึงการพัฒนาคนแต่ละรุ่นแต่ละวัยตามลำดับความเข้มของความสามารถที่มีอยู่ด้วย

3.3 กระบวนการสร้างเครือข่าย เป็นกระบวนการที่ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพแสวงหาความร่วมมือทางอาชีพจากภายในและภายนอกชุมชนเพื่อขอความช่วยเหลือด้านอาชีพ ให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพ การแสวงหาตลาด ช่องทางการพัฒนาทางอาชีพ แลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ทางอาชีพ ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับโรงเรียนในชุมชน โรงเรียนใกล้เคียง องค์กรผู้นำในชุมชนอื่น สถาบันอื่นในท้องถิ่น

4. การสนับสนุนจากภายนอก

การสนับสนุนจากภายนอกเพื่อการพึ่งตนเองทางอาชีพของชุมชนชนบทพึ่งตนเองนั้น มี 2 ลักษณะ คือ การสนับสนุนจากภาครัฐและการสนับสนุนจากภาคเอกชน

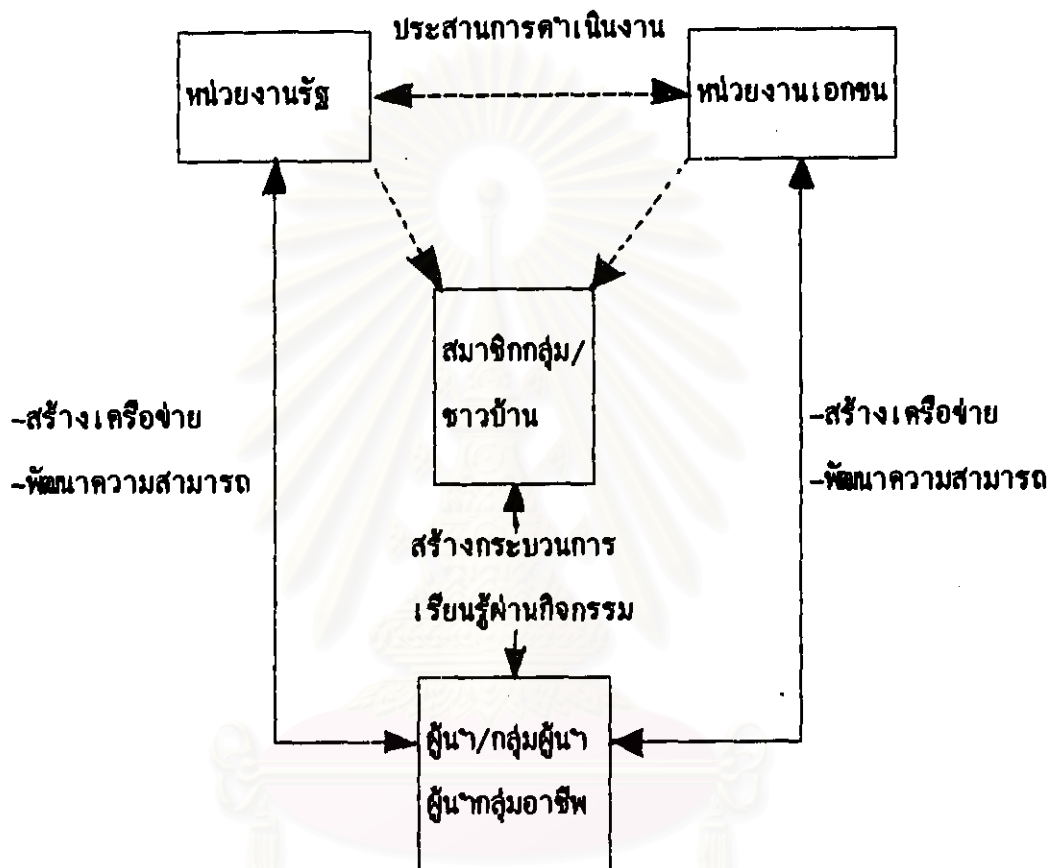
4.1 การสนับสนุนจากภาครัฐ เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับทุนเสริมด้านแผนงาน โครงการพัฒนา ความรู้ วิธีการ การเงินงบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวกและอื่น ๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างขีดความสามารถของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชนานชุมชนที่มีศักยภาพเพื่อการสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองทางอาชีพเพิ่มขึ้น

4.2 การสนับสนุนจากภาคเอกชน เป็นการสนับสนุนเพื่อการสร้างขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางอาชีพในชุมชนด้วยการมีส่วนช่วยให้ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำ กลุ่มอาชีพมีความรู้ความสามารถประสบการณ์ทางอาชีพเพิ่มขึ้น มีความมั่นใจในการปฏิบัติการทางอาชีพเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพมีความเข้มแข็งขึ้น

รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชนานชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของรูปแบบ รดยสรุปแสดงว่าที่เห็นได้จากแผนภูมิต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3 แสดงลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบรูปแบบการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิต

4.3.2 รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบ
โรงเรียน

รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียน มีลักษณะที่โรงเรียนเป็นฐานความรู้ โดยมีผู้ให้การศึกษาคือ ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ในโรงเรียน โดยมีนักเรียนเป็นผู้รับการศึกษาตามจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยโรงเรียนมีการพัฒนาให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความต้องการของชุมชน วิธีการให้การศึกษาคือ การเรียนการสอนในห้องเรียน นอกห้องเรียนในโรงเรียนและนอก

โรงเรียนโดยมีครูเป็นผู้สอน ผู้เรียนชุมชนเป็นวิทยากรร่วมให้ความรู้ ลักษณะการเรียนการสอน ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางโดยให้มีการปฏิบัติจริงตามกิจกรรมอย่างมีเป้าหมาย มีความต่อเนื่อง โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาหลักสูตรอย่างหลากหลายให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ระยะเวลาในการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างหลักสูตร เสริมด้วยเวลาว่างที่นักเรียนสามารถจัดเวลาเป็นของตนเองได้ เพื่อการทำกิจกรรมปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนมีโครงสร้างหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างและการจัดการ

1.1 การกำหนดเป้าหมาย-การบรรลุเป้าหมาย การกำหนดเป้าหมาย การศึกษาตามที่หลักสูตรกำหนด และมีการพัฒนาที่เป็นไปตามเป้าหมายที่ชุมชนต้องการและมีการพัฒนาเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน

1.1.1 การพึ่งตนเอง

1.1.1.1 ด้านเทคโนโลยี-ภูมิปัญญาชุมชน การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียน มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน โดยการพัฒนาเนื้อหาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีผู้รู้ของชุมชนร่วมมือกับครูในโรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ในหลักสูตร

1.1.1.2 ด้านเศรษฐกิจ-ความเป็นอยู่พอสิานฐานะ การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนมีบทบาทในการจัดกิจกรรมปฏิบัติ เสริมสร้างความรู้เรื่องความพอสิานด้านเศรษฐกิจด้วยการเรียนการสอนกิจกรรมสหกรณ์กลุ่มออมทรัพย์นักเรียน โดยมีการฝึกปฏิบัติจริงอย่างมีระบบ มีความต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของชุมชน

1.1.1.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ-ความเป็นธรรมชาติ การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนมีบทบาทในการจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นธรรมชาติ เหมาะสม เชื้อต่อการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ใกล้ชิด ชื่นชมกับคุณประโยชน์ รู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และจัดกิจกรรมปฏิบัติอย่าง

เป็นรูปธรรมเสริมความรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1.1.1.4 ด้านจิตใจคน-ความมีคุณธรรม การศึกษาขั้น

พื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเน้นการสร้างคุณธรรมพื้นฐานทางอาชีพตามหลักสูตร จัดกิจกรรมปฏิบัติสร้างเสริมคุณธรรมพื้นฐานทางอาชีพของนักเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนเน้นย้ำความสำคัญของคุณธรรมพื้นฐานทางอาชีพที่ผู้ปกครองและโรงเรียนควรช่วยกันปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับนักเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ

1.1.1.5 ด้านสังคมวัฒนธรรม-ความมีเอกลักษณ์ศักดิ์ศรี

ของชุมชน การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนมีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนเพื่ออนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมทางอาชีพของชุมชน ส่งเสริมให้นักเรียนรวมกลุ่มกันเพื่อการทำงาน และสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์เพื่อสังคมส่วนรวม

1.1.2 การสร้างคุณลักษณะพื้นฐานทางอาชีพ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียนมีบทบาทในการทำให้บรรลุเป้าหมายด้านคุณลักษณะพื้นฐานทางอาชีพตามที่หลักสูตรกำหนดโดยปลูกฝังคุณลักษณะพื้นฐานทางอาชีพ ซึ่งได้แก่ ทำงานเป็น มีนิสัยรักการทำงาน มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอและรู้กระบวนการจัดการและปลูกฝังทัศนคติที่ดีทางอาชีพที่เกิดกับนักเรียน ให้นักเรียนมีความตั้งใจทำงาน มุ่งมั่นทำงานประสบความสำเร็จ และโรงเรียนยังได้จัดกิจกรรมเสริมด้วยกิจกรรมปฏิบัติที่เน้นทักษะกระบวนการอย่างครบวงจร

1.2 การจัดโครงสร้าง

1.2.1 โครงสร้างการบริหาร โรงเรียนมีการแบ่งภาระความรับผิดชอบตามความพร้อมของโรงเรียน โดยให้ครูประจำชั้นรับผิดชอบสอนทุกวิชารวมทั้งสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ และแบ่งให้ครูประจำวิชารับผิดชอบเฉพาะวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ โดยสอนหมุนเวียนกันในระดับชั้น

1.2.2 นโยบายของโรงเรียน โรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมีนโยบายการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นวิชาสามัญเพื่อให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนด เพื่อส่ง

เสริมให้นักเรียนได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และมุ่งสอนวิชาอาชีพเพื่อการปลูกฝังคุณลักษณะ
ทักษะพื้นฐานและทัศนคติที่ดีทางอาชีพให้เกิดขึ้นกับนักเรียน านี้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
ในชีวิตประจำวัน โดยจัดไว้เป็นเป้าหมายรองลงมา

1.2.3 บุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนมีความรู้ ความ
เข้าใจงานเนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาอาชีพและจัดการเรียนการสอนโดยหาที่มีความสอดคล้อง
กับสภาพ ความต้องการของชุมชน ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจงานเนื้อหาวิชาอาชีพและวิธี
การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่พัฒนาแล้วให้มีความสอดคล้องตรงกับความต้องการของ
ชุมชนและสามารถนำความรู้ที่ได้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้

สำหรับด้านการจัดโครงสร้างด้านการบริหารบุคลากรในโรงเรียนนี้ควรรวมถึง
การบริหารจัดการที่เป็นระบบเกี่ยวกับวิทยากรภายนอกด้วย

1.2.4 โครงสร้างหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัด
การเรียนการสอนตามโครงสร้างกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โดยครูผู้สอนจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนตามที่ได้เสนอแนะไว้เป็นหลักสูตร และการสอนเสริมด้วยการปรับเนื้อหา
การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแบบแผนการผลิตของชุมชน ความต้องการของชุมชนและ
ความต้องการของผู้เรียน

1.2.5 โครงสร้างทางกายภาพของโรงเรียน โรงเรียนมีการจัด
สภาพโครงสร้างทางกายภาพของโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยจัดให้มีสถานที่ฝึก
งานอาชีพภาคปฏิบัติ เช่นแปลงเกษตร เรือนเพาะชำ โรงครัว เป็นต้น เติรมิวัสตดูบกรณ์
และปัจจัยการผลิตให้พร้อมสำหรับการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติจริง และยังได้เตรียม
สถานประกอบการรองรับการทดลองฝึกงานในสถานประกอบการในชุมชนด้วย

2. กระบวนการ

2.1 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองทางอาชีพ โรงเรียนจัดกระบวนการ
การเรียนรู้เพื่อสร้างภาวะการพึ่งตนเองทางอาชีพด้วยจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ
จริงอย่างมีเป้าหมายและมีความต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดความรู้จากชุมชนสู่โรงเรียนใน
ลักษณะของการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาในชุมชนและการถ่ายทอดความรู้จากโรงเรียนสู่

ชุมชนด้วยการเสนอช่องทางการประกอบอาชีพ เสริมผ่านทางการเรียนการสอนการปฏิบัติจริงของนักเรียนโดยอาชีพครอบครัว เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้

สำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองทางอาชีพนี้ควรเป็นการเรียนรู้ที่จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเอง เพื่อสร้างความมั่นใจให้มากขึ้น

2.2 กระบวนการพัฒนาความสามารถของโรงเรียน โดยการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านอาชีพในชุมชน อาชีพนอกชุมชนให้กับผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ด้วยการร่วมประชุมปรึกษาหารือ รับแนวทางและความต้องการการพัฒนาจากองค์กรผู้นำชุมชนนำไปศึกษาค้นคว้า แสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น นำความรู้ประสบการณ์ที่ได้รับมาพัฒนาการศึกษา เพื่ออาชีพในโรงเรียนให้สนองความต้องการของชุมชน

สำหรับกระบวนการสร้างความสามารถขององค์กรควรรวมถึงวิทยากรภายนอกที่ควรได้รับการพัฒนาด้วยเช่นกัน

2.3 กระบวนการสร้างเครือข่าย โรงเรียนสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน เห็นความสำคัญของชุมชน ทำงานร่วมกับชุมชนได้อย่างสม่ำเสมอ โดยลดเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งให้น้อยลง สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายนี้ควรรวมถึงเครือข่ายกับองค์กรอื่น ๆ นอกโรงเรียนและนอกชุมชนด้วย

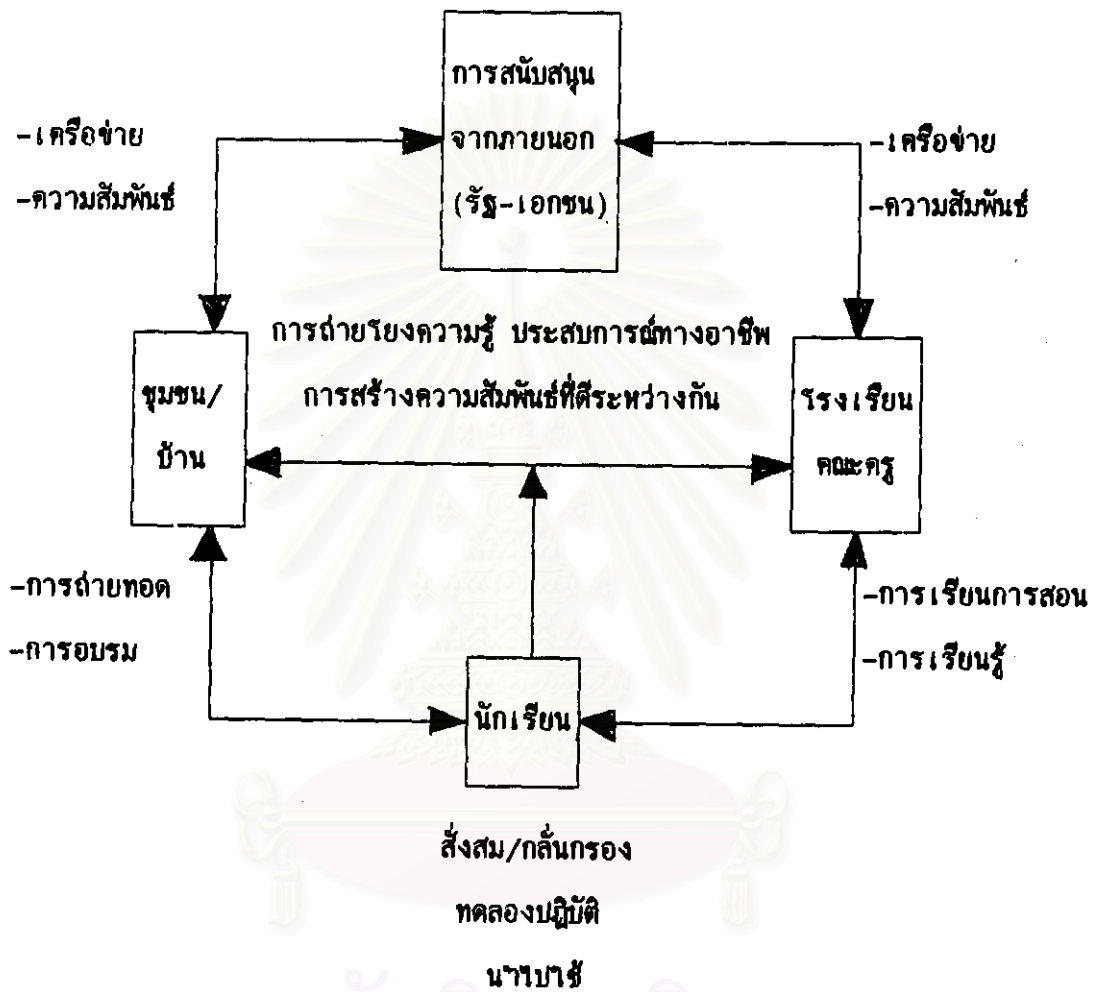
3. การสนับสนุนจากภายนอกโรงเรียน

3.1 การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานของรัฐต้นสังกัดสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต กระบวนการพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน การสนับสนุนด้านปัจจัยสนับสนุน หน่วยงานของรัฐต่างสังกัดสนับสนุนด้านความรู้ใหม่ เรื่องเกี่ยวกับอาชีพ การดำเนินงานตามโครงการ วิธีการจัดการทางอาชีพ

3.2 การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน โรงเรียนได้รับการสนับสนุนจากศิษย์เก่าของโรงเรียน องค์กรพัฒนาเอกชนและชาวบ้านในเรื่องเงิน สิ่งอำนวยความสะดวกความรู้เรื่องประกอบอาชีพใหม่ ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบอบโรงเรียน มีลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบแสดงให้เห็นในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตาม
แนวระบบโรงเรียนในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง

4.3.3 ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการนำรูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่ออาชีพมาใช้

4.3.3.1 ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง

1. ชาวบ้านในชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีความรักและศรัทธาในตัวผู้นำ/องค์กรผู้นำ
เชื่อและพร้อมที่จะทำงานตามที่ผู้นำ/องค์กรผู้นำบอก หรือแนะนำให้ทำ ตลอดจนผู้นำ/องค์กร
ผู้นำมีความรู้ ความสามารถในการนำการพัฒนาของชุมชนได้ ยิ่งเท่าที่ประสบผลสำเร็จ

2. ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีสถานประกอบการพัฒนาเพื่อส่วนรวม ไม่รู้ไม่พัฒนาและชักนำ ชี้นำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองและชุมชน

3. ลักษณะนิสัยของคนในชุมชนที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย ขยัน ซื่อสัตย์ รักชุมชน ท้องถิ่นและมีแนวความคิดในเรืองการพัฒนาเพื่อการผิงตนเอง

4. ชุมชนได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน โดยได้รับการสนับสนุนในเรื่องเงินทุน สิ่งของ ความรู้ วิทยาการสมัยใหม่ ที่มีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชน

5. ชุมชนมีสภาพความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน มีถนน ไฟฟ้า และสิ่งอำนวยความสะดวก ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์พร้อมสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะสภาพความพร้อมของบริบททางสังคมซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานเบื้องต้น

4.3.3.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียน

1. ปัจจัยด้านผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นผู้ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้อย่างดี เห็นประโยชน์ คุณค่าและความสำคัญของชุมชน สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้เพื่อการศึกษาในระบบโรงเรียนได้อย่างเหมาะสม มีวิธีการลดสาเหตุของการขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างคณะกรรมการโรงเรียนและชุมชน ทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน

2. ครูผู้สอนมีความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เน้นการปฏิบัติจริงที่มีเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้อย่างกลมกลืน

3. สภาพสังคมภายในโรงเรียนมีบรรยากาศของความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานด้วยความรัก เอาใจใส่ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เป็นตัวอย่างที่ดีกับนักเรียนและชาวบ้านได้ และโรงเรียนมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะโรงเรียนที่เข้าโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท(กศ.พร.) มีโอกาสจัดการศึกษาตามรูปแบบที่นำเสนอให้ประสบความสำเร็จได้สูงกว่า

5. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

5.1 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพานชุมชนชนบท
ที่ตนเองนี้สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตในชุมชน
ชนบทที่ตนเองมีลักษณะที่มีชุมชนเป็นฐานความรู้ (Community-based Basic Education
for Work Model) ซึ่งมีกระบวนการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพเพื่อให้นักเรียนชุมชนได้เรียนรู้เรื่อง
อาชีพพร้อมกับสถานประกอบการในท้องถิ่น ส่งเสริมความถนัดความสามารถเฉพาะทางอาชีพทักษะ
ในการประกอบการและทัศนคติที่ดีทางอาชีพ (Sidney P. Marland, 1974) โดยมีหน่วยงาน
ของรัฐ หน่วยงานเอกชน ธุรกิจเอกชน และผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้การศึกษขั้น
พื้นฐานเพื่ออาชีพกับคนในชุมชน ซึ่งผู้ให้การศึกษแต่ละลักษณะต่างก็มีวิธีการให้การศึกษ
แตกต่างกันไป กล่าวคือ

1. หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้การศึกษเพื่ออาชีพกับผู้นำ องค์กรผู้นำ ผู้นำกลุ่ม
อาชีพและคนในชุมชนด้วยกระบวนการพัฒนาตามระบบราชการในรูปแบบของการส่งเสริมตาม
กิจกรรม/โครงการที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาของแต่ละหน่วยงาน โดยวิธีการจัดอบรมทำให้
ความรู้ใหม่ทางอาชีพ เสริมแรงด้วยปัจจัยส่อให้เกิดแนวร่วมในการรับ นวัตกรรมปฏิบัติ โดยมี
ข้าราชการที่มีความรู้ความสามารถทางทฤษฎีและปฏิบัติตามหลักวิชาในตำแหน่งหน้าที่ติดตาม
แนะนำส่งเสริมให้บรรลุผลเป็นระยะ หน่วยงานของรัฐดังกล่าวได้แก่ พัฒนาชุมชน เกษตร
ปศุสัตว์ ประมง เป็นต้น

ในการที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้การศึกษขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพกับคนในชุมชนนี้
เป็นจุดแข็ง คือ หน่วยงานของรัฐมีเป้าหมายการพัฒนาที่มีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
คนในชนบทมากกว่าการพัฒนาทางวัตถุหรือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (Infra-Structure)
การพัฒนาของรัฐอยู่ที่การพัฒนาคน พัฒนาความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชนบทให้ "พออยู่พอกิน

สามารถพึ่งตนเองได้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง" และเจ้าหน้าที่มีคณะกรรมการ
 ปฏิบัติงานพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) ซึ่งประกอบด้วยปลัดอำเภอ กำนัน เกษตรตำบล
 สาธารณสุขตำบล ครู พัฒนาการตำบลและราษฎรผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งทำหน้าที่เป็น ผู้ที่จะทำ
 เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้นำหมู่บ้านและองค์กรผู้นำหมู่บ้าน
 ซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาที่มีความเข้มแข็ง ในการพัฒนาชุมชนชนบทจะไม่ได้ผลถ้าองค์กรใน
 หมู่บ้านไม่เข้มแข็ง เพราะฉะนั้นทำอย่างไรจึงจะพัฒนาองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพขึ้นมา ซึ่ง
 จำต้องมีหน่วยงานที่จะทำหน้าที่เป็น Change Agent รับผิดชอบในการทำให้ประชาชนสามารถ
 จัดการภายในหมู่บ้านได้เองภายในทรัพยากรและกำลังความสามารถที่มีอยู่ ให้ชาวบ้านมีสภาพ
 "พออยู่ พอกิน" และผู้ที่จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ได้ดีในที่นี้
 หมายถึง "ครูอาจารย์" ในสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นด้วย (วิสว พราหมณ์, 2531) โดยเป็น
 ผู้นำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นสำคัญคือ เปลี่ยนแปลงแนวความคิดของชาวบ้านจาก
 การเป็นผู้คอยรอรับบริการเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง เป็นผู้เสนอแนะ เป็นผู้ชี้แนะให้
 ชาวบ้านปฏิบัติซึ่งไม่เข้าเป็นผู้ลงมือกระทำหรือปฏิบัติแทนชาวบ้าน โดยต้องมีการวิจัย วิเคราะห์
 แล้วถ่ายทอดความรู้ เสนอแนะปัญหาให้กับชาวบ้าน ส่วนเรื่องการตัดสินใจเป็นเรื่องชาวบ้าน
 การให้การศึกษาในลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ชาวบ้านรู้จักการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่ง
 ได้แก่การบริหารดิน การบริหารน้ำการบริหารป่าไม้ เพื่อการพัฒนาทางอาชีพของคนในชุมชน
 ส่วนจุดอ่อนของการที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพกับคนในชุมชน คือ
 การที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาทางอาชีพของชาวบ้านตามหลักวิชาที่ไม่
 ตรงกับความต้องการของชาวบ้าน การชักชวนและเสริมแรงให้เกิดการพัฒนาทางอาชีพตาม
 โครงการประกวดของรัฐด้วยสิ่งล่อใจ ทำให้ชาวบ้านอยากได้สิ่งล่อใจมากกว่าการกระตุ้นให้
 ชาวบ้านวิเคราะห์และสำรวจความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านเอง และในการปฏิบัติตาม
 โครงการก็ยังไม่เป็นขั้นตอนที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ลงมือกระทำแทนชาวบ้านเป็นส่วนนำเพื่อ
 เกิดผลการพัฒนาทางอาชีพที่เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการ จนได้รับรางวัล หมดโครงการ
 ชาวบ้านก็ไม่มีแรงจูงใจที่จะกระทำต่อ ซึ่งลักษณะเช่นนี้เห็นชัดเจนในกรณีการยกระดับหมู่บ้าน
 เป็นหมู่บ้านพัฒนาพิเศษ เช่น หมู่บ้าน อพป. หมู่บ้าน กนช. มีการส่งเสริมการทำอาชีพที่แตกต่างกัน
 จากอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านด้วยการปลูกมะม่วงหิมพานต์บ้าง การปลูกไม้คองบ้าง หรือการ

เลี้ยงกระต่ายบ้างและหน่วยงานของรัฐก็จัดบริการต่าง ๆ เสริมให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพ ตามที่หน่วยงานของรัฐกำหนดโดยไม่ให้ชาวบ้านวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการตลอดจนหา ตลาดรองรับผลผลิตของตน หมู่บ้าน การที่หมู่บ้านเหล่านี้ได้รับบริการทางอาชีพต่าง ๆ จากรัฐ มาได้ดีเปรียบหมู่บ้านอื่น จึงทำให้หมู่บ้านนี้พึ่งตนเองโดยมีหน่วยงานของรัฐเป็นผู้เลี้ยงในระยะ เริ่มแรก การที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพราะรัฐไปตัดสินใจแทนชาวบ้านหมดนี้เป็นการทำให้ชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาตนเองทางอาชีพ (โสว พราหมณี, 2531)

2. หน่วยงานของเอกชนให้การศึกษาเพื่ออาชีพกับผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพในชุมชนด้วยการนำกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ งานอาชีพมาให้ ผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพรับไปทำ โดยหน่วยงานสนับสนุนด้านการเงิน ความรู้ วิธีการ การจัดการ สิ่งอำนวยความสะดวก คอยให้คำแนะนำปรึกษาและมีการปฏิบัติการอาชีพ ไปพร้อมกับผู้รับการศึกษา

การที่หน่วยงานภาคเอกชนเป็นผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทพึ่งตนเองเป็นผลดี กล่าวคือ หน่วยงานเอกชน โดยเฉพาะองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นหน่วยงานที่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นโดยไม่หวังผลกำไร เป็นองค์กรที่มีเป้าหมายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยเฉพาะประชากรที่ด้อยโอกาสหรือปัญหา โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2536) ได้กล่าวถึงข้อดีขององค์กรพัฒนาเอกชนที่สำคัญคือเป็นการเสริมการทำงานของภาครัฐ โดยที่องค์กรพัฒนาเอกชนมีการทำงานในพื้นที่ร่วมกับประชาชนกลุ่มเป้าหมายอย่างใกล้ชิด มีความเข้าใจเหตุการณ์ด้านท้องถิ่นและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านเป็นอย่างดี ชาวบ้านให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ อีกทั้งยังมีวิธีการทำงานที่ยืดหยุ่น สามารถปรับวิธีการทำงานให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่และสิ่งแวดล้อม และสิ่งที่สำคัญคือเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครขององค์กรส่วนมากมีความเสียสละและยึดมั่นในอุดมการณ์ การที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้าไปเป็นผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพกับชุมชน ทำให้มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพึ่งตนเองทางอาชีพควบคู่ไปกับกระแสการค้นหาคำตอบปัญหาท้องถิ่นและการพัฒนาโดยการคำนึงถึงวัฒนธรรมทางอาชีพของชุมชน ผู้รู้ ผู้นำชุมชนในชุมชนเป็นสำคัญ (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2536) สืบเนื่องจากในช่วงกว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ชาวบ้านในชนบทได้รับผลกระทบ

จากการมุ่งผลิตเพื่อการขาย ซึ่งสร้างภาระหนี้สินให้ชาวบ้านเป็นจำนวนมากจนไม่สามารถ
 ฝังตนเองได้ ดังนั้นการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้พัฒนาด้วยจุดเน้นที่มีเป้าหมายคือ การมี "ชีวิตที่ดี"
 (Good life) ของประชาชนนั้น จะต้องยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนในชุมชนให้มี
 ชีวิตที่ดีด้วยการพัฒนาทางอาชีพ และการมีชีวิตที่ดีนั้นจะต้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ไม่ทำลาย
 ความสมดุลของธรรมชาติ ไม่ทำลายสถาบันครอบครัวและไม่ทำลายลักษณะความเป็นชุมชนหมู่บ้าน
 "คาตอบอยู่ที่หมู่บ้าน" จึงเป็นคำขวัญที่องค์กรพัฒนาเอกชนยึดเป็นแนวทางการดำเนินงาน เพื่อ
 เคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของชาวบ้านในการเลือกแนวทางการพัฒนาและหน่วยงานเอกชนยังเชื่อ
 ว่า หมู่บ้านมีศักยภาพในการแก้ปัญหาของตนเอง ชาวบ้านมีวัฒนธรรมทางอาชีพและภูมิปัญญา
 ท้องถิ่นด้านอาชีพเป็นของตนเอง (เสรี พงศ์พิศและคณะ, 2532) และ (ประเวศ วะสี
 , 2536) การพัฒนาตามแนวคิดชุมชนท้องถิ่นพัฒนานี้ได้เสนอยุทธวิธีไว้อย่างน้อย 6 ประการ
 ซึ่งสามารถนำมาใช้กับการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้
 ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ กล่าวคือ 1) เป็นการพัฒนาที่เน้นยุทธวิธีการฝังตนเองให้สอดคล้อง
 กับรากฐานของพุทธปรัชญา ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวบ้านในชนบทไม่สามารถฝังรัฐได้ เพราะรัฐ
 มุ่งส่งเสริมภาคเศรษฐกิจ ส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจ โดยไม่ส่งเสริมอาชีพท้องถิ่นของชาวบ้าน
 และการที่ประชาชนจะฝังตนเองได้ทางอาชีพนั้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตจาก
 แบบแผน "การอยู่ดีกินดี" มาเป็นแบบแผน "การอยู่พอดีกินพอดี" 2) เป็นการพัฒนามุ่งการ
 ปรับเปลี่ยนแบบแผนการผลิตจากการผลิตเพื่อการขายมาเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ โดยเป้าหมาย
 การผลิตต้องปรับไปเป็นการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ต่อเมื่อมีส่วนเกินจึงนำออกขาย ซึ่งสอดคล้องกับ
 แนวทาง "วนเกษตร" (วิบูลย์ เข็มเฉลิม, 2530) ที่ปลูกพืชยืนต้นพืชล้มลุกและการเลี้ยงสัตว์
 การกระจายการผลิตให้สอดคล้องกับวงจรธรรมชาติ ำที่มีส่วนช่วยรักษาสภาพนิเวศและรักษา
 ความสมดุลทางธรรมชาติและที่สำคัญคือเป็นการผลิตเพื่อกินใช้ 3) เป็นการพัฒนามุ่งพื้นฐานของ
 วัฒนธรรมทางอาชีพของชุมชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่เกิดและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมชุมชน
 วัฒนธรรมทางอาชีพในชุมชนได้เชื่อมโยงให้ผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
 4) การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาทางอาชีพ โดยที่ชุมชนฝังตนเองต่าง
 ก็เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มาอย่างยาวนานแต่ก็สามารถใช้ภูมิปัญญาของชุมชนให้ดำรงอยู่รอดมา
 ได้ โดยมีวิถีคิด วิถีงานและปรัชญาเป็นของชาวบ้านเอง 5) การรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กร

ชุมชนหรือองค์กรชาวบ้านเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและอำนาจต่อรองทางอาชีพของชาวบ้าน และ 6) เป็นการพัฒนาทำให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อการอาชีพของชุมชน โดยที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นของตนเอง มีการดำรงรักษาและจัดสรรประโยชน์การอาชีพด้วยองค์กรชุมชนเอง สิ่งสมเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่เกื้อกูลต่อความสมดุลทางธรรมชาติ ดังได้กล่าวถึงข้างต้นนี้เอง การที่ผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพกับคนในชุมชนชนบทพึ่งตนเองเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน จึงทำให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีบทบาทสูงในการพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองทางอาชีพ

ในส่วนที่เป็นข้อจำกัดของการที่องค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพกับคนในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง คือ ส่วนใหญ่องค์กรพัฒนาเอกชนมีขนาดเล็ก มีเครือข่ายไม่ครอบคลุมกว้างขวางแบบของรัฐและต้องมีการระดมทุนเพื่อการดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2536) ดังนั้นการที่เจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครขององค์กรพัฒนาเอกชนจะสามารถทำงานในชุมชนได้นั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มอาชีพเป็นแนวร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนนี้จึงน่าที่จะมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างรัฐและเอกชนโดยประสานงานในลักษณะ (Two-way Communication) (โสวพรานนท์, 2531) เพื่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษาที่ทั่วถึงและตรงตามเป้าหมายที่เฝ้าร่วมกันกำหนดไว้

3. ธุรกิจเอกชน เป็นผู้ให้การศึกษาเพื่ออาชีพกับผู้นำชุมชน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพพัฒนาปฏิบัติตามโปรแกรมที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด โดยผู้รับการศึกษามีหน้าที่ปฏิบัติตามโปรแกรมอย่างเดียว พนักงานของบริษัทรับผิดชอบด้านการจัดการทั้งหมด

ในลักษณะการให้การศึกษาโดยมีหน่วยงานธุรกิจเอกชนเป็นผู้ให้การศึกษาที่มีความเหมาะสมกับเรื่องการนำภูมิปัญญาสมัยใหม่ภายนอกชุมชนมาใช้ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาที่เสริมจากการพึ่งตนเองทางอาชีพ โดยทั่วไปแล้ว องค์กรธุรกิจเอกชนเป็นองค์กรที่แสวงกำไร เช่น บริษัท เป็นต้น มีระบบการทำงานที่คล่องตัว มีเงินทุน มีข้อมูลข่าวสารทันสมัย โดยเฉพาะเกี่ยวกับการตลาดและราคา เทคโนโลยีก้าวหน้าเพื่อการประกอบอาชีพ ในลักษณะ

เช่นนี้ผู้รับการศึกษาจะต้องถกเถียงและเลือกรับโดยที่ไม่มีผลเสียต่อการพึ่งตนเองทางอาชีพของตนเองและของคนในชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2536) ในแนวทางของผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพเป็นองค์การธุรกิจเอกชนนี้จึงควรที่จะต้องเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพอิสระ การมีกิจการเป็นของตนเองหรือลงทุนทำร่วมกับคนในครอบครัวได้ในโอกาสต่อไป โดยมีการสะสมทุนจากการทำงานร่วมกับบริษัทเอกชน พัฒนาความรู้ความสามารถความเชี่ยวชาญในงานนั้นจนสามารถแยกตัวมาประกอบอาชีพอิสระของตนเองได้ ด้วยการเริ่มจากการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กก่อนแล้วจึงค่อยพัฒนาไปตามศักยภาพของตนเองที่มีอยู่ ซึ่งก็จะเป็นการปรับแนวคิดในการทำงานให้กับผู้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536)

4. ผู้ให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตคือผู้ในชุมชน องค์การผู้ในชุมชนและกลุ่มอาชีพ ให้การศึกษากับคนในชุมชนและสมาชิกกลุ่มด้วยการประชุมกลุ่ม นำเสนอความรู้ วิธีการ ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เลือกวิธีการ ผู้ให้การศึกษาหาไปดตัวอย่างการทำงาน ชุดชุดแยกเปลี่ยนความคิดเห็น นำไปปฏิบัติจริง เรียนรู้ขณะปฏิบัติจริง แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น หาวิธีการใหม่ ทดลองทำใหม่ จนเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้รับการศึกษาเอง

การศึกษานอกระบบหรือการศึกษาที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นการศึกษาที่มีองค์ประกอบคือเป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบชัดเจนตายตัว เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต เป็นการศึกษาที่ให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้ เป็นการศึกษาที่มีการตัดสินใจเองได้ และเป็นการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน เป็นการศึกษาที่ให้ชาวบ้านอยู่ได้บนพื้นฐานของความเป็นจริง

สำหรับรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดตามแนวระบบโรงเรียน มีลักษณะที่มีโรงเรียนเป็นฐานความรู้ (School-based Basic Education for Work) จัดการเรียนรู้อันมีพื้นฐานที่โรงเรียน โดยจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา

พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) เป็นการศึกษาเพื่ออาชีพ (Career Education) (สัจจิต อุตหรานันท์, 2528) ซึ่งเป็นกระบวนการในการให้การศึกษาและฝึกอบรมด้านอาชีพที่เหมาะสมแก่บุคคล โดยต้องอาศัยความร่วมมือทั้งโรงเรียนและชุมชนเพื่อทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของงานและนำไปสู่โลกของงานอาชีพที่เป็นจริง Hoyt (Mortensen, 1976) ได้แบ่งการศึกษาเพื่ออาชีพออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การตระหนักรู้ (Awareness) ให้ผู้เรียนเรียนานชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ขั้นการสำรวจและการตัดสินใจทางอาชีพ (Exploration and Personnel Decision Making) ให้ผู้เรียนเรียนานชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและขั้นการเตรียมตัวเพื่อทำงาน (Implementing for Work) ให้ผู้เรียนเรียนานชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย สำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเองที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น จึงมีแนวทางการจัดการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนเพื่อเป็นการสำรวจความสนใจ และฝึกความพร้อมในการเรียนวิชาอาชีพที่ตนมีความสนใจและมีความถนัดในโอกาสต่อไป ซึ่งในหลักสูตรจัดทำให้เรียนในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพและหลักสูตรกลุ่มอาชีพในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งไม่ใช่การเรียนการสอนที่มุ่งให้นักเรียนได้เรียนเพื่อประกอบอาชีพนั้น ๆ โดยตรง

สำหรับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดคุณลักษณะสำคัญของนักเรียนไว้ 3 ด้าน คือ ให้นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และสามารถครองตนอยู่ในสังคมได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534) คุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาได้ขึ้นอยู่กับการจัดแผนการเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมีความมุ่งหวังให้โรงเรียนสอนเน้นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและความต้องการของนักเรียนให้มากที่สุด โดยต้องคำนึงถึงสภาพความพร้อมด้านโครงสร้างของโรงเรียน การสนับสนุนจากภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนส่งเสริมศักยภาพการศึกษาเพื่ออาชีพให้สามารถจัดการเรียนรู้ทางอาชีพให้บรรลุเป้าหมาย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติยังได้เสนอแนะแนวทางให้โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรโดยมุ่งเน้นการให้

ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ำให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพของท้องถิ่น ชุมชน ส่งเสริมให้นักเรียนมีรายเ้าระหว่างเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความต้องการ ความถนัดและความสนใจของนักเรียน ดังนั้นการที่โรงเรียนจะสามารถจัดการศึกษาให้บรรลุตามนโยบายและเป้าหมายได้นั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการในการนำหลักสูตรและนโยบายของต้นสังกัดมาเข้าโรงเรียนด้วยเอาใจใส่ ปฏิบัติอย่างจริงจังอย่างมีเป้าหมายที่เป็นรูปธรรม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรในท้องถิ่นเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในโรงเรียนประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น จึงเป็นการทำให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นตามโครงสร้างของหลักสูตร โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องของท้องถิ่นตนเอง เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัวและสังคมได้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวนี้มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมไว้และได้ถ่ายทอดกันมาในแต่ละยุคสมัย (กรมวิชาการ, 2538)

ถ้าต้องการให้คนในท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รัฐควรต้องช่วยอุดหนุน กัทนศศึกษาและช่วยประสานงานเพื่อให้เกิดการริเริ่มในท้องถิ่นให้มีความมั่นคง เข้มแข็ง และถ้าต้องการเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง เอาความต้องการของชาวบ้านในชุมชนเป็นฐานความรู้ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพต้องเปลี่ยนวิธีคิด โดยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพควรจัดตามสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุดและจัดให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชนท้องถิ่นด้วย การจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพโดยผู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่จะต้องให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา โดยที่รัฐให้การสนับสนุนและช่วยเหลือเพื่อการกัทนศรอบการเรียนรู้ หรือทิศทางของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในระดับท้องถิ่น ช่วยส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา การประชาสัมพันธ์ เรื่องการนำหลักสูตรไปเข้าเรียนการสอน ท้าความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นความสำคัญของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพ ำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยการนำเอาความรู้และประสบการณ์ทางอาชีพที่สั่งสมมาแก้ปัญหาในเรื่องการเรียนการสอน สำหรับตัวครูผู้สอนควรต้องท้าความรู้จักกับชุมชนของตน ท้าตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของการ

สอนเพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียนและพยายามทำให้โรงเรียนเป็นสถานที่เพื่อพัฒนาชีวิตและชุมชน มีการเชื่อมโยงแนวคิด กระบวนการและหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ของผู้รู้ในชุมชนสู่กระบวนการเรียนการสอนของนักเรียน ก็จะเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองของนักเรียน การแก้ปัญหาทางอาชีพของชุมชน

5.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ความรู้ความสามารถที่เล่าเรียนมาจากโรงเรียนภายในระยะเวลาอันจำกัดนั้นไม่สามารถจะนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ทุกกรณี การเรียนรู้งานอาชีพในชุมชนของคนในชุมชนนั้น โรงเรียนจึงยังมีความจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่กระตุ้นและส่งเสริมทำให้ผู้เรียนมีความตระหนักถึงความสำคัญในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาทางอาชีพให้กับคนในชุมชน (สัจจ อุทรานันท์, 2528) ด้วยการเพิ่มบทบาทโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนให้เป็น "ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้" เพื่อ "สร้างสรรค์ปัญญาพัฒนาประเทศ" (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2539) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบท สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบททั่วประเทศควรที่จะทบทวนนโยบายการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาชนบทตามหลักการของการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทที่มีความชัดเจน จริงจังและเกิดผลในเชิงปฏิบัติ โดยการขยายผลการดำเนินงาน สนับสนุนด้านกระบวนการบริหาร กระบวนการติดตามและกระบวนการวัดผลประเมินผลที่มีความเป็นรูปธรรม โดยอาจเริ่มที่การเปลี่ยนแปลงบทบาทบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งได้แก่บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนและบทบาทของครูผู้สอนด้วยการสร้างทัศนคติใหม่ซึ่งเป็นมุมมองที่เห็นคุณค่าของคนในชุมชน และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพอย่างคุ้มค่า ยั่งยืนยาวนาน

ข้อเสนอแนะเพื่อการท้าวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบท

ฟิงตนเองฉบับนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ประเภทกรณีศึกษาหลายพื้นที่ (Multi-site Case Studies) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพและพัฒนาเป็นรูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการพึ่งตนเองทางอาชีพที่สามารถนำไปใช้ได้กับชุมชนทั่วไป ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดีมาก 3 ชุมชน และตรวจสอบปัจจัยกับชุมชนชนบทพึ่งตนเองระดับดี 2 ชุมชน ข้อค้นพบอันเป็นผลสรุปของงานวิจัยฉบับนี้สรุปได้รูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการพึ่งตนเองทางอาชีพ 2 รูปแบบ แต่ละรูปแบบมีข้อจำกัดและมีความแตกต่างกัน ทุกรูปแบบสังเคราะห์ได้จากชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา 5 ชุมชน ซึ่งอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย สามารถเชื่อมโยงผลการวิจัยไปสู่ชุมชนในวงกว้างได้ โดยผู้นำรูปแบบการศึกษานาชาตควรคำนึงถึงบริบททางสังคมและเงื่อนไขงานการารัฐรูปแบบการศึกษาที่ผู้วิจัยได้เสนอแนะไว้ด้วย แต่ในความเป็นจริงนั้นยังมีชุมชนชนบทไทยอีกเป็นจำนวนมากที่มีรูปแบบการพัฒนาเป็นของชุมชนเอง ประสบความสำเร็จในการพัฒนาจนสามารถเป็นกรณีศึกษาตัวอย่างได้ เช่นเดียวกัน หากได้มีการเพิ่มชุมชนเป็นกรณีศึกษาให้มากขึ้น โดยศึกษาแต่ละชุมชนอย่างละเอียดลึกซึ้ง ระยะเวลายาวนาน จนสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้เฉพาะของแต่ละชุมชน แล้วนำผลมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ได้กับชุมชนอื่นโดยปราศจากเงื่อนไขก็จะเป็ผลงานวิจัยที่สมบูรณ์ยิ่ง

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย